

SITUÁCIA V OBLASTI ODBORNÉHO VZDELÁVANIA V MAĎARSKU A NA SLOVENSKU

Štúdia vypracovaná v rámci „Programu cezhraničnej spolupráce Maďarsko-Slovensko“

Názov projektu:

Promoting Entrepreneurship in the Vocational Education (ProVocEnt),

Resp. „Propagovanie podnikania v odbornom vzdelávaní“.

SKHU/1601/4.1/062

InterRegio Fórum Egyesület

Budapest.

2017.



info@skhu.eu

www.skhu.eu

Obsah

Predslov.....	4
Porovnanie Maďarska a Slovenska z hľadiska demografických ukazovateľov	6
Porovnanie demografie Maďarska a Slovenska z aspektu odbornej prípravy	6
Základné údaje	6
Ekonomika a zamestnanosť.....	7
Opatrenia v oblasti zamestnanosti z hľadiska odborného vzdelávania.....	9
Počet žiakov/študentov v rámci odborného vzdelávania.....	10
Systém odborného vzdelávania v Maďarsku a na Slovensku	11
Systém odborného vzdelávania v Maďarsku.....	11
Systém odborného vzdelávania z historického pohľadu	11
Právna úprava systému odborného vzdelávania.....	13
1. <i>Bezplatné odborné vzdelávanie</i>	14
2. <i>Inštitúcie odborného vzdelávania: (Szt. 4. § (1) odstavec)</i>	14
Meniaci sa systém odborného vzdelávania.....	15
Aktuálny systém odborného vzdelávania.....	18
Špecifiká maďarského duálneho systému	20
Zhrnutie	25
Slovenský systém odborného vzdelávania	27
Systém odborného vzdelávania z historického a právneho hľadiska	27
Meniaci sa systém odborného vzdelávania.....	30
Aktuálny systém odborného vzdelávania.....	33
Charakteristiky slovenského systému odborného vzdelávania	38
Zhrnutie	40
Výhľad: vzdelávanie menšín a jazyk v kontexte odborného vzdelávania	40
Slovenský systém odborného vzdelávania v Maďarsku z hľadiska používania jazyka.....	41
Maďarský systém odborného vzdelávania na Slovensku z hľadiska používania jazyka	42
Prepojenia medzi maďarským a slovenským systémom.....	44
Možné smery rozvoja založené na podrobnostiach školení.....	45
Možné smery rozvoja založené na medzerách v odbornom vzdelávaní	47
Záver.....	49
Zoznam obrázkov	50
Použitá literatúra.....	51

Predslov

V posledných rokoch po celej Európe vo verejnom diskurze, v správach, ale aj v politike sa stále väčší dôraz kladie na vzťah medzi budúcnosťou a zamestnanosťou, táto téma sa pertraktuje z rôznych hľadísk a na základe rôznych prístupov. Stále sa zvyšujúci nedostatok pracovnej sily, nepredvídateľnosť zamestnanosti (zatiaľ nie je jasné, s akými pracovnými pozíciami, podmienkami a nástrojmi môžeme počítať o dvadsať rokov), resp. harmonizácia odpornej prípravy a zamestnanosti – len niekoľko tém z minulosti a zo súčasnosti.

V súvislosti so vzdelávaním/odbornou prípravou a zamestnanosťou v celej Európe sa do centra diskusií dostala ako prvé – od 60. rokov až po 90. roky – stredoškolské vzdelávanie (predovšetkým na gymnáziách), potom nasledovalo vysokoškolské vzdelávanie (v súvislosti s expanziou vysokoškolského vzdelávania v polovici 80. rokov) a nakoniec základné školstvo (*Lannert, n.d.*). Tieto diskusie sa predovšetkým týkali otázok, ako napr. kde si nájdú zamestnanie absolventi, v akej pracovnej pozícii budú pracovať, a nie o tom, akými vedomosťami budú disponovať a aké budú mať postavenie na pracovnom trhu (zamestnanec, samostatne zárobkovo činná osoba a pod.)

Posledné dve otázky sa ako dôležité vynorili na začiatku inej, novej doby, samozrejme nestalo sa to nezávisle od spoločenských vplyvov, kultúrnych špecifik, ani od rýchleho napredovania techniky. Na začiatku nového tisícročia organizácia OECD, ako aj Európska únia bola rozšírená o nové členské štáty (Maďarsko 2003, Slovensko 2004), a v medzinárodnom kontexte sa uvažovanie o školstve vníma z inej perspektívy (Eu2010) a v iných súvislostiach (doživotné vzdelávanie) (*Lannert-Schmidt, 2003*).

V rámci Eu2010 (2002) boli predovšetkým stanovené referenčné ciele pre jednotlivé krajiny v oblasti základného a stredného školstva (gymnáziá), vysokého školstva a celoživotného vzdelávania (Eurostat, rok neudaný). Z odporúčaní bola vynechaná – až na niekoľko výnimiek odborná príprava a to napriek tomu, že autori medzinárodných analýz, aj analýz o jednotlivých krajinách upozorňovali na to, že vo vedomostnej spoločnosti bude stredoškolské odborné vzdelávanie čeliť novým výzvam (*Lannert-Schmidt, 2003*). Na jednej strane možno chápať počiatočnú stratégiu Európskej únie v oblasti odborného vzdelávania – t.j. jednotlivé krajiny môžu konať v tejto oblasti úplne samostatne a odborná príprava sa chápe

predovšetkým ako problém zamestnanosti –, na druhej strane však spomenuté referenčné ciele boli dvojsečnou zbraňou z hľadiska regionálneho rozvoja.

Záväzkami a referenčné ciele v oblasti zamestnanosti na jednej strane a školstva na druhej strane mali vplyv na odborné vzdelávanie v jednotlivých krajinách, ktoré sa snažili držať krok s rozvojom, zároveň boli nútené premyslieť si doterajšiu prax, to všetko hnalo dotyčné krajiny k premysleným špecifickým zmenám. Druhou stranou mince je skutočnosť, že nezáväznosť záväzkov z roku 2002 spomalila zmeny na európskej úrovni a medzi inými to spôsobilo, že vlna reforiem v oblasti odborného vzdelávania sa v celej Európe spustila až na začiatku v prvom desaťročí 21. storočia (Eurostat, n.é.; *Lannert-Schmidt, 2003; Refernet 2012*).

Predkladaná štúdia bola vypracovaná v rámci projektu, ktorý vznikla vďaka spomenutej vlne reforiem, jeho cieľom je vypracovanie odbornej prípravy, ktorá je oproti súčasnej príprave viac konkurencieschopná, orientovaná na žiaka, resp. na prax, ako aj inovatívnejšia a je podporovaná IT nástrojmi. Projekt „Podporovanie podnikateľských ambícií v rámci odbornej prípravy“ má ambíciou vplývať na odborné vzdelávanie v prihraničných regiónoch (Slovenska a Maďarska) ako viacstupňový proces, a má podporovať a podnietiť spoluprácu, metodologické inovácie a hospodársky rozvoj. Výstupom projektu je metodologicko-didaktický balík optimalizovaný na tablety, pomocou ktorého učitelia môžu aktívne podporovať rozvoj profesijných zručností svojich žiakov, ide o rozvoj takých *mäkkých* zručností a poznatkov, ako napr. iniciatívnosť, ekonomické a podnikateľské vedomosti. Ak bude projekt úspešný, žiaci budú schopní pracovať vo svojej profesii ako samostatne zárobkovo činná osoba.

Táto štúdia hrá v rámci projektu kľúčovú úlohu, lebo jej cieľom je popis fungovania odborného vzdelávania v Maďarsku a na Slovensku, ako aj ukázať najdôležitejšie body prípadnej spolupráce tímu expertov, a v ďalšom samozrejme aj ostatným odborníkom.

Tu sformulované výroky a závery predstavujú momentku zo situácie v obidvoch krajinách v roku 2017. Pri čítaní a interpretovaní štúdia to treba brať do úvahy. K jej čítaniu a interpretácii prajeme všetkým čitateľom veľa úspechu.

Porovnanie Maďarska a Slovenska z hľadiska demografických ukazovateľov

Táto štúdia si nekladie za cieľ do detailov analyzovať tieto dve krajiny z demografického aspektu, je však dôležité všímať si určité faktory, lebo spoločenská expanzia, vzdelávanie a zamestnanosť priamo súvisia s odborným vzdelávaním a tieto faktory sa aj vzájomne ovplyvňujú. V tejto kapitole sa v krátkosti budeme zaoberať s týmito faktormi.

Porovnanie demografie Maďarska a Slovenska z aspektu odbornej prípravy

V roku 2016 CEDEFOP dôkladne analyzovala systém odborného vzdelávania v Maďarsku i na Slovensku, výsledky boli publikované vo forme správy. Údaje publikované v oboch správach sú demograficky dobre podložené. V našej štúdii sme väčšinou prebrali údaje z týchto správ, v záujme čo najpresnejšieho porovnania sme tieto údaje doplnili o najnovšie údaje Eurostatu.

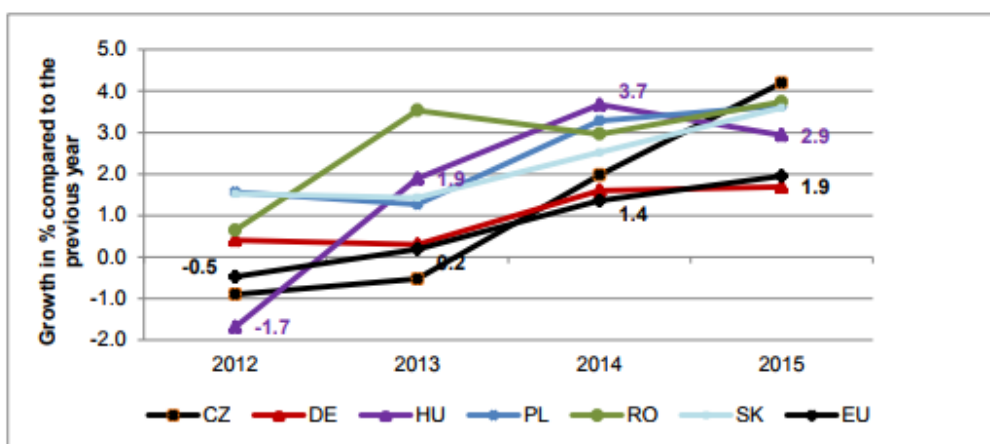
Základné údaje

V roku 2015-ben počet obyvateľov Maďarska bolo 9.855.571 osôb, na Slovensku (skoro o polovicu menšom území) žilo na začiatku roku 2016 5.426.252 ľudí. Základné demografické problémy sú väčšinou rovnaké v oboch krajinách. V Maďarsku sa od roku 2007 počet obyvateľov znížilo o 2,5 percent, a to vďaka silnejúcej migrácii a prirodzeného úbytku. Na Slovensku je táto tendencia menej očividná, lebo oficiálne sa počíta so znižovaním počtu obyvateľstva až od roku 2020, dotedy prirodzený úbytok je vyrovnávaný imigráciou najmä z krajín EÚ; problém však existuje, lebo v posledných sto rokoch populácia mladých (0–24 rokov) sa znížila o tretinu a pravdepodobne v roku 2060 na Slovensku bude najviac starých ľudí v rámci celej únie. Na Slovensku podiel Slovákov je 80,7%, ostatnú časť populácie tvoria Maďari (8,5%), Rómovia (2%) a ďalšie menej početné menšiny. Podobne je to v Maďarsku: väčšinu obyvateľstva tvoria Maďari s 83,7%, zvyšnú časť tvoria predstavitelia 13 národných alebo etnických menšín. Z nich na treťom mieste sú Slováci, k tejto národnosti sa hlási 36 000 ľudí v Maďarsku.

Z hľadiska témy tejto štúdie v oboch krajinách je základným a veľmi aktuálnym demografickým problémom je podiel obyvateľstva v školskom veku (v prípade Slovenska tento údaj už bol spomenutý); údaje z Maďarska poukazujú na 8,3%-né zníženie tejto vekovej skupiny v posledných desiatich rokoch (*Cedefop-Refernet 2016; Cedefop 1016; Eurostat*). Tieto údaje určite budú mať vplyv na sociálny, vzdelávací systém, aj na pracovný trh v oboch krajinách.

Ekonomika a zamestnanosť

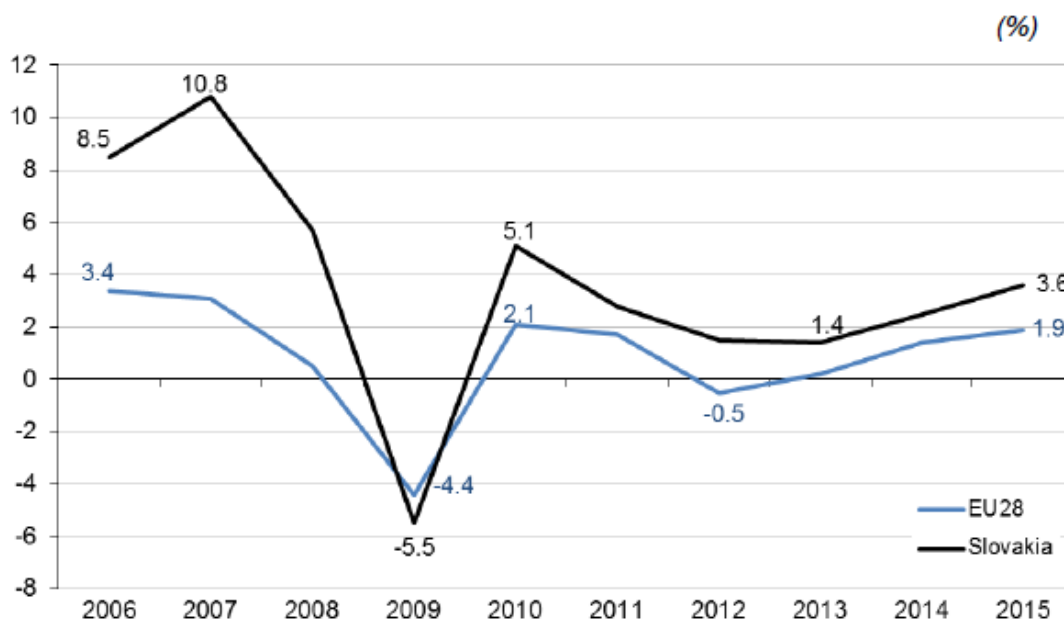
V roku 2015 došlo k viacerým pozitívnym zmenám v ekonomických procesoch Maďarska, vzhľadom na opatrenia v oblasti vzdelávania však ich hodnotenie je ambivalentné. HDP sa zvýšil o 2.9% (priemer EÚ: 1.9%, Pozri obr. 1), spotreba domácností sa zvýšila o 3.1%, a čistý zárobok o 7.4%. Oproti roku 2012 sa počet obyvateľov v aktívnom veku v Maďarsku v roku 2016 zvýšil o 12.3%, miera nezamestnanosti klesla o 4%. Pri interpretácii týchto údajov však treba vedieť, že v Maďarsku bol zavedený inštitút verejnoprospešných prác pre nezamestnaných a horná hranica povinnej školskej dochádzky bola znížená z 18 na 16 rokov, z tohto dôvodu sa v demografických štatistikách sa ekonomická aktivita obyvateľov počíta od 15 roku života. Keby sme za ekonomicky aktívnych považovali len starších ako 18 rokov, miera zvyšovania by bola 8%, to znamená priemerný ročný nárast o 1–2,6%. V súčasnosti najviac ekonomicky aktívneho obyvateľstva je vo vekovej skupine 40–44 ročných, ktorí predstavujú 86% pracujúcich; z hľadiska veku táto skupina predstavuje až 65% všetkých ekonomicky aktívnych obyvateľov (*Cedefop-Refernet, 2016; Eurostat*)



Obr. Č. 1 Ročný rast HDP v Európskej únii, vrátane Maďarska a Slovenska (Zdroj: Cedefop-Refernet, 2016).

Aj Slovensko má za sebou úspešné roky z hľadiska ekonomického rastu a zamestnanosti, zároveň sa môže pyšiť titulmi, ako krajina s najväčším počtom vyrobených áut na obyvateľa, resp. ako krajina s najviac aktívnou otvorenou ekonomikou (vzhľadom na HDP) v rámci EÚ (Eurostat, 2015, Cedefop 2016).

Na druhej strane však práve kvôli týmto vlastnostiam je Slovensko extrémne zraniteľné v súvislosti s ekonomickými zmenami, lebo až 37% pracovníkov je zamestnaných v dodávateľskom sektore, kde dominuje výroba vozidiel. A ako to vidno v prípade roku 2009, prepád dopytu zo zahraničia má drastické účinky na ročný rast HDP, ktorý sa pohybuje okolo 3% (Eurostat, 2015, Cedefop 2016). Tento vývoj znázorňuje aj graf, na ktorom vidno, aký bol prepád rastu HDP v roku 2009 na Slovensku v porovnaní s EÚ. (forrás: Cedefop 2016).



Obr. 2. Regresia na Slovensku v roku 2009 (Zdroj: Cedefop 2016).

V súvislosti so Slovenskom je dôležité ešte poukázať na to, že medzi zamestnanosťou a ukončeným školským vzdelaním je silná korelácia: čím má vyššie vzdelanie, o to je pravdepodobnejšie, že sa zamestná. Aj to môže súvisieť s tendenciou, že v posledných rokoch sa v krajine zvýšil záujem o študijné odbory s maturitou o 60%. Štatistiky zamestnanosti potvrdzujú túto tendenciu: v roku 2016 miera nezamestnanosti absolventov študijných odborov s maturitou bola 5,6%, v prípade absolventov trojročných učebných odborov miera nezamestnanosti bola 25,5%, v prípade dvojročných učebných odborov 18,3%.

V Maďarsku tendencie sú podobné, okrem ľudí, ktorí majú len základné vzdelanie, u absolventov ostatných stupňov je miera nezamestnanosti podobná, pohybuje sa od 9% až po 4%: 9%-ná nezamestnanosť medzi robotníkmi s minimálnou odborným vzdelávaním a 4%-ná medzi absolventmi vysokých škôl (*Cedefop-Refernet, 2016; Cedefop 2016; Eurostat*).

Opatrenia v oblasti zamestnanosti z hľadiska odborného vzdelávania

V púosledných rokoch v obidvoch krajinách sa realizovali významné zmeny v oblasti odborného vzdelávania a prípravy, tie sa týkali predovšetkým vyučovanie a organizáciu vyučovacieho procesu. V Maďarsku sa zaviedlo duálne vzdelávanie v roku 2011 (*MKIK, 2015*), od školského roku 2016/2017 nasledovalo zavedenie trojstupňového centralizovaného odborného vzdelávania, a to najmä z dôvodu prispôsobenia sa jednotlivých stupňov ISCED (*Cedefop-Refernet, 2016*). Keďže sa v Maďarsku v posledných rokoch sústreďovalo na vzdelávací systém, opatrenia v oblasti zamestnanosti sa menej týkali oblasti odborného vzdelávania alebo nedokončenia vzdelávania. Je však dôležité spomenúť zavedenie inštitútu verejnoprospešného zamestnávania, cieľom ktorého bolo unížiť nezamestnanosť (teda nepriamo súvisí s cieľovou skupinou).

Na Slovensku sa realizovali komplexnejšie opatrenia v oblasti zamestnanosti, ktoré majú dopad na odborné vzdelávanie, hoci odborné vzdelávanie na Slovensku sa nachádza vo fáze prechodu na duálne vzdelávanie. Od roku 2014 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny v rámci Národnej stratégie zamestnanosti Slovenskej republiky do roku 2020 vypracováva ročné akčné plány, v ktorých sa jednotlivé opatrenia týkajú aj odborného vzdelávania. V rámci stratégie a akčných plánov sa realizujú rôzne opatrenia, ktoré priamo súvisia s úspešnosťou odborného vzdelávania a prípravy. Sem možno zaradiť napríklad sociálne štipendiá, pomoc pri vzdelávaní mladých uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov. V národnej stratégii zamestnanosti do roku 2020 sú stanovené indikátory, ktoré sa na konci každého roka vyhodnocujú a aktualizujú (*Cedefop, 2016*).

Počet žiakov/štvudentov v rámci odborného vzdelávania

Ako v Maďarsku, podobne aj na Slovensku, v rámci príslušnej vekovej skupiny žiakov je podiel žiakov/štvudentov, ktorí sa hlásia na študijné alebo učebné odbory, resp. na pomaturitné štúdium, študujú alebo absolvujú takéto štúdium pomerne vysoké. Tieto údaje sú vyslovene zrozhodujúce z hľadiska nášho výskumu, resp. z projektu.

Podľa údajov z Maďarska aj napriek zvyšovaniu záujmu žiakov o gymnáziá asi 41% žiakov sa zúčastňuje na odbornom vzdelávaní. Po inštitucionálnych zmenách v roku 2016 podobné (spolu viac ako 50.000 žiakov/rok). *(Bihali, 2016)*

Podľa údajov zo Slovenska popularita odborného vzdelávania v rámci Slovenska je ešte väčšia: skoro 70% absolventov stredoškolského štúdia ukončilo svoje štúdie na strednej odbornej škole (buď v rámci stredoškolského alebo pomaturitného/nadstavbového štúdia) *(Cedefop, 2016)*

Na základe uvedených údajov môžeme posúdiť, že pre obidve krajiny je dôležité a má význam rozvíjať odborné vzdelávanie; a s prihliadnutím na úspešnosť absolventov na pracovnom trhu v jednotlivých krajinách (pozri ďalej) tieto krajiny musia vyriešiť viac problémov preto, aby mohli úspešne udržať na príslušnej profesijnej dráhe žiakov a absolventov študijných a učebných odborov . V súvislosti s týmito snahami sformulujeme návrhy riešenia pre obe krajiny.

System odborného vzdelávania v Maďarsku a na Slovensku

Cieľom tejto kapitoly je popísať štruktúru, rozvoj a súčasný stav systému odborného vzdelávania v Maďarsku a na Slovensku s prihliadnutím na špecifiká, možnosti a prípadné problémy. Na konci kapitol podáme krátke zhrnutie obsahu príslušnej časti s cieľom uľahčiť interpretáciu ďalšej kapitoly.

System odborného vzdelávania v Maďarsku

System odborného vzdelávania z historického pohľadu

Prvopočiatky maďarského odborného vzdelávania možno nájsť v období existencie cechov. Prvé snahy zakladať školy boli späté s osvieteným absolutizmom v 17.-18. storočí. Ratio Educationis malo len nepriamy vplyv na vtedajšiu formu odbornej prípravy, ktorá sa realizovala v rámci cechov, ich modernizácia nastala až v období dualizmu (Sanda, 2015).

Spomenutá modernizácia – minimálne jej snahy – boli podobné, ako súčasné duálne vzdelávanie, ktoré bolo zavedené v roku 2011. Katalin Vörös v roku 2014 napísala:

„Odborné vzdelávanie v Uhorsku v období dualizmu znamenalo jednak začiatok moderného odborného vzdelávania, zároveň v mnohom možno vytvoriť paralelu so súčasnými procesmi, ako napríklad s pokusom o prevzatie nemeckého duálneho vzdelávania. Právom sa teda nastoľuje otázka: aké výsledky mala vtedajšia inovácia?“ (Vörös, 2014, link).

Autor podrobne vysvetľuje, že dopyt bol podobný dopytu zo začiatku roku 2010: internacionalizácia, zmena kvality, zrýchlenie, inovácia zamestnanosti. Predstavuje niekoľko reforiem zameraných na prijatie duálneho vzdelávania v tom čase, ktoré je zamerané na zvýšenie počtu praktických lekcií. Zároveň nazýva tento pokus „slepou uličkou“, pretože s príchodom praxe bola teória ponechaná na neúspechu. Porovnáva vtedajšie aspirácie so súčasnými a na konci si položí otázku: ako by sa to dalo spraviť teraz inak? (Vörös, 2014)

Napriek paralelnosti a tomu, že po druhej svetovej vojne fungoval v Maďarsku nezávislý systém priemyselného učňovského vzdelávania sa pokúsili so zavedením duálneho systému. Szabó Gábor, ktorý venoval analýze tejto skutočnosti, v roku 1997 napísal: *„[...] duálne odborné vzdelávanie nie je možné dosiahnuť, ak je všetko pod kontrolou štátu. [...] Štruktúra*

odborného vzdelávania sa už neurčovala podľa spoločností, tj. hospodárstva, ale podľa ústredných myšlienok, takže duálny systém bol zrejmý iba bez vplyvu hospodárskych subjektov.” (Szabó, 1997, 29. s.)

Socializmus na to reagovalo zavedením odborného vzdelávania, a taktiež stredných odborných učiliští, kde prax musela byť opäť decentralizovaná v inak centralizovanom hospodárstve. Po čase sa však rozhodli o opustení diferenciácie: učebné osnovy boli opäť zjednotené, prax centralizovaná a začali znižovať počet profesií (z 300 na 128). (Zsoldos, 2016).

Potom odborné vzdelanie prešlo ďalšou krízou, ako odpoveď od roku 1973 sa objavili technické školy, ktoré existovali až do revolúcie, čím sa v novo demokratizovanom štáte vytvára obrovský nedostatok pracovných síl. (Szabó, 1997)

V jednom štúdiu z roku 2015 *Modláné Görgényi Ildikó* zahrnula úsilia po revolúcii, ktoré potom od roku 1993 napísal Zsoldos nasledovne:

- *„medzi 1993 a 1996: Vznikol Národný register odbornej prípravy (OKJ oficiálne). Počas tohto obdobia boli prijaté zákony o verejnom vzdelávaní, odbornej príprave, vysokoškolskom vzdelávaní a komorách.*
- *medzi 1997 a 1998: V tomto období sa konali prípravy na vstup do Európskej únie, zaviedli aj v praxi odborné vzdelávania a takisto v tomto období sa začal opäť zvyšovať dopyt po kvalifikovaných pracovníkoch.*
- *medzi 1998 a 2002: zaviedli Národné základné učebné osnovy a systém rámcovej učebnej osnovy, vytvorili odborné vzdelávanie.*
- *medzi 2003 a 2009: Narastali náznaky, že existuje kríza v domácom odbornom vzdelávaní, pre ktoré neexistovali skutočné riešenia, skôr iba pokusy.*
- *medzi 2010 a 2013: Opäť zaviedli duálne odborné.” (Zsoldos, 2016, 17. s.)*

V tomto čase absolventi základných škôl, ktorí neštudovali ďalej v gymnáziu si vybrali odborné stredné školy. Tu popri všeobecnom vzdelávaní študovali aj praktické predmety, po štyroch rokoch si majú možnosť zmaturovať a pokračovať vo vysokoškolskom vzdelávaní. Tio je systém odbornej strednej školy. (Zsoldos, 2016) O ďalších inštitúciách a o ich prebiehajúcich transformáciách píše Zsoldos v roku 2016 takto:

„Najnovšie, trojročné odborné vzdelávanie od prvého ročníka poskytuje vešobecné aj praktické vedomosti. Ako študent pokračuje v štúdiu, tak sa znižuje počet všeobecných hodín a zvyšuje sa počet praktických hodín. Oproti predchádzajúcim rokom sa počet praktických hodín sa značne zvyšoval.

Od septembra 2016 vytvorili systém odborných gymnázií, v ktorom študenti naraz môžu získať maturitu aj technický titul. V podstate funguje na podobnom princípe ako odborné stredné školy, len tu sa študenti stretnú s viacerými hodinami odborov. Štátne odborné školy, ktoré prevádzkuje Ministerstvo hospodárstva patria od roku 2015 pod tzv. odborné centrá. Tieto centrá fungujú ako finančne nezávislé rozpočtové orgány. V každom kraji môžu fungovať maximálne 3, v Budapešti maximálne 10 takýchto centier. Čiže 1.septembra 2016 sa pretransformovali odborné školy. Vznikli nové inštitúcie. Z doterajších odborných škôl sa stali odborné stredné školy, zo špeciálnych škôl odborné školy, zo stredných odborných škôl odborné gymnáziá. Zmeny boli potrebné, nakoľko počet študentov v odbornom vzdelávaní rýchlo klesá.” (Zsoldos, 2016, 17-18. s.)

Právna úprava systému odborného vzdelávania

Možno teda konštatovať, že Maďarsko reformuje odborné vzdelávanie od roku 2011; nová naturalizácia duálneho vzdelávania ; zavedenie centier odborného vzdelávania od roku 2015 a záruka komory, a taktiež od roku 2016 vytvorenie nového inštitucionálneho systému. Do tohto procesu reforiem boli zapojené nasledovné organizácie (v chronologickom poradí): Ministerstvo hospodárstva, Maďarská obchodná a priemyselná komora a Klebelsberg stredisko pre ústavnú údržbu (*Infojegyzet, 2017*)

Najdôležitejšie analýzy, dokumenty a právne predpisy, ktoré určujú prácu odbornej politiky, sú:

- Konceptia na transformáciu systému odborného vzdelávania, na uspokojenie ekonomických potrieb (2011, Ministerstvo hospodárstva)
- Konceptia na odborné vzdelávanie v službách ekonomiky (2011, Ministerstvo hospodárstva)
- Zákon CLXXXVII. z roku
- Duálne vzdelávanie v Maďarsku (2015, Maďarská obchodná a priemyselná komora)

Najdôležitejšou z nich je právna úprava, ktorá upravuje inštitucionálny systém odborného vzdelávania, priebeh vzdelávania, cenu odborného vzdelávania, zoznam školení a ďalšie skutočnosti ovplyvňujúce odborné vzdelávanie. Jej najdôležitejšie všeobecné body sú: (*Oktatás.hu*)

„ Zákon č. CLXXXVII. z roku 2011 o odbornom vzdelávaní vytvoril Parlament za účelom zabezpečiť získavanie odbornej kvalifikácie hľadanej a uznávanej trhom práce a hospodárstva prostredníctvom vykonávania zásady rovnakých príležitostí, uľahčenie fungovania pružného odborného vzdelávania. (preambula zákona)

Príprava kvalifikovanej pracovnej sily

- školské odborné vzdelávanie ako súčasť verejného vzdelávania,
- vysokoškolské odborné vzdelávanie ako súčasť vysokoškolského vzdelávania a
- môže prebiehať v rámci odborného vzdelávania mimo školského systému.

Ustanovenia zákona sa majú aplikovať v prípade odborného vzdelávania v rámci ako aj mimo školského systému. Posledne menované vyžadujú uplatnenie ustanovení zákona o dospeláckom vzdelávaní.

Obsahovo odborné vzdelávanie môže byť

- zamerané na získavanie kvalifikácie uznané štátom,
- zamerané na získavanie čiastočnej kvalifikácie v rámci Verejného mostového vzdelávacieho programu,
- zamerané na získavanie kvalifikácie pre zamestnanie, povolanie,
- odborná príprava zameraná na získavanie znalostí potrebných pre odbornú prax na vyššej úrovni a pre master skúšku .

1. Bezplatné odborné vzdelávanie

Prvú štátom uznávanú odbornú kvalifikáciu v Maďarsku poskytujú študentom odborných škôl bezplatne - (Szt. 1. § (1) odstavec)

2. Inštitúcie odborného vzdelávania: (Szt. 4. § (1) odstavec)

- stredná odborná škola,

- *odborná škola, počítajúc do toho špeciálnu odbornú školu a špeciálnu odbornú školu zameranú na rozvoj zručností,*
- *verejná vzdelávacia inštitúcia pre dospelých,*
- *inštitúcia pre neformálne odborné vzdelávanie a prípravu podľa zákona o vzdelávaní dospelých.*

Od školského roku 2016/2017 vznikne nasledovný prepracovaný systém, ktorý predstavíme nižšie.

Meniaci sa systém odborného vzdelávania

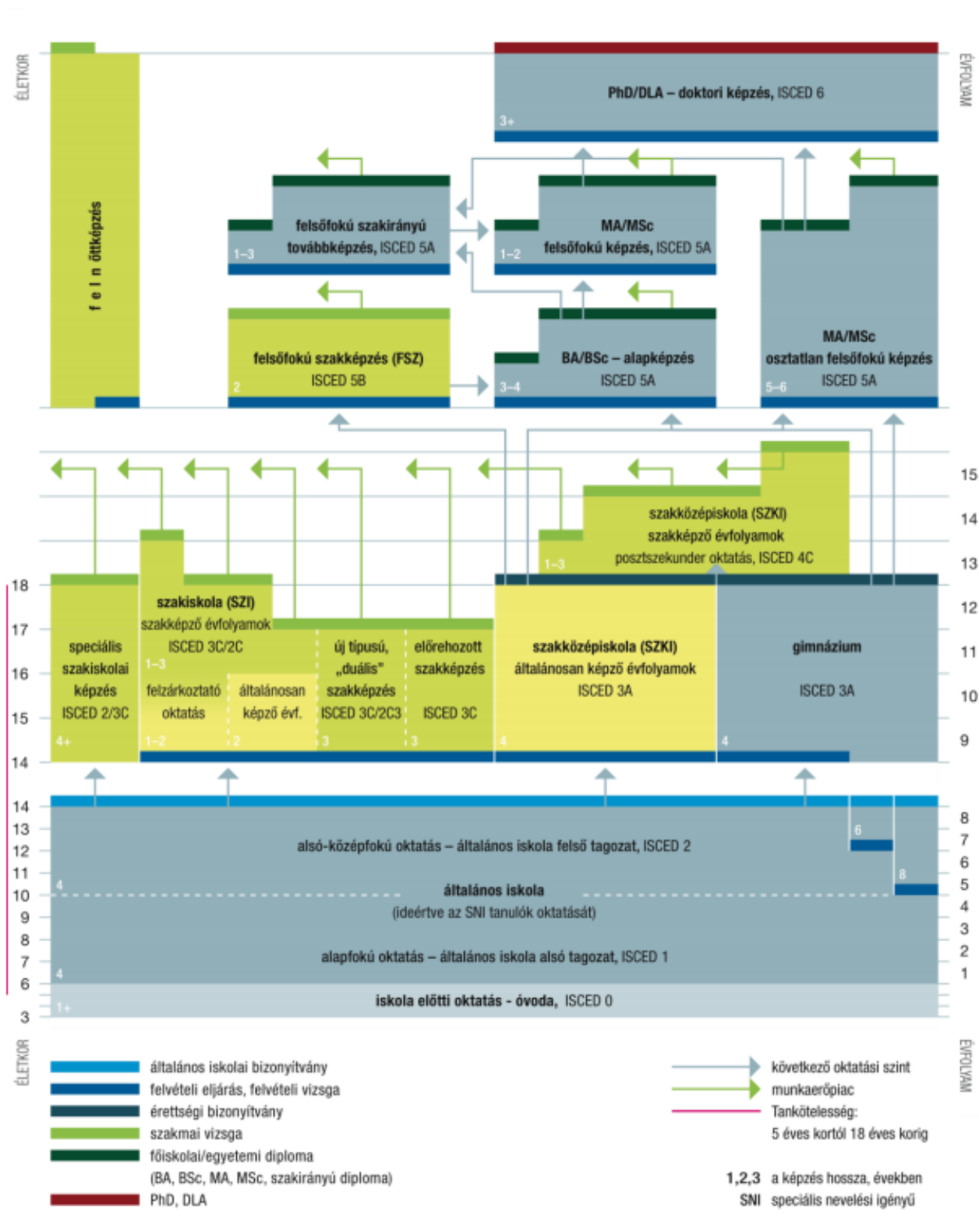
Vyššie uvedené zmeny však neznamenaajú, že neustále sa rekvafikované odborné vzdelávanie sa vie prispôbiť k Stratégii celoživotného vzdelávania EU2010 a samozrejme po jeho zmene čím lepšie sa má prispôbiť k stratégii EU2020 „zníženie predčasného ukončenia školskej dochádzky“ a „zníženie počtu osôb, ktoré nedokončili štúdium“.

K týmto stratégiám počas ich uplatnenia postupne vznikli viaceré vývojové diagramy, z ktorých predstavíme tri. Prvý diagram znázorňuje čerstvo zavedené duálne vzdelávanie z roku 2011/2012 v rozsahu celého systému a Celoživotného vzdelávania. Tu vidíme roztrieštenosť odborného vzdelávania (typicky 8+3 ročný systém); inštitucionálna špecifikácia dobiehania vzdelávania, a taktiež viacvrstvové postsekundárne vzdelávanie. (vid': 3. diagram)

Na porovnanie, obrázok 4 ukazuje transparentnejší multiinštitucionálny vzdelávací systém podporovaný programami rovnakých príležitostí, kde postsekundárne vzdelávanie je o rok kratšie, a vysokoškolské odborné vzdelávania sú o rok dlhšie. Tu duálny systém funduje ako všeobecná metodológia. (vid': 4. diagram)

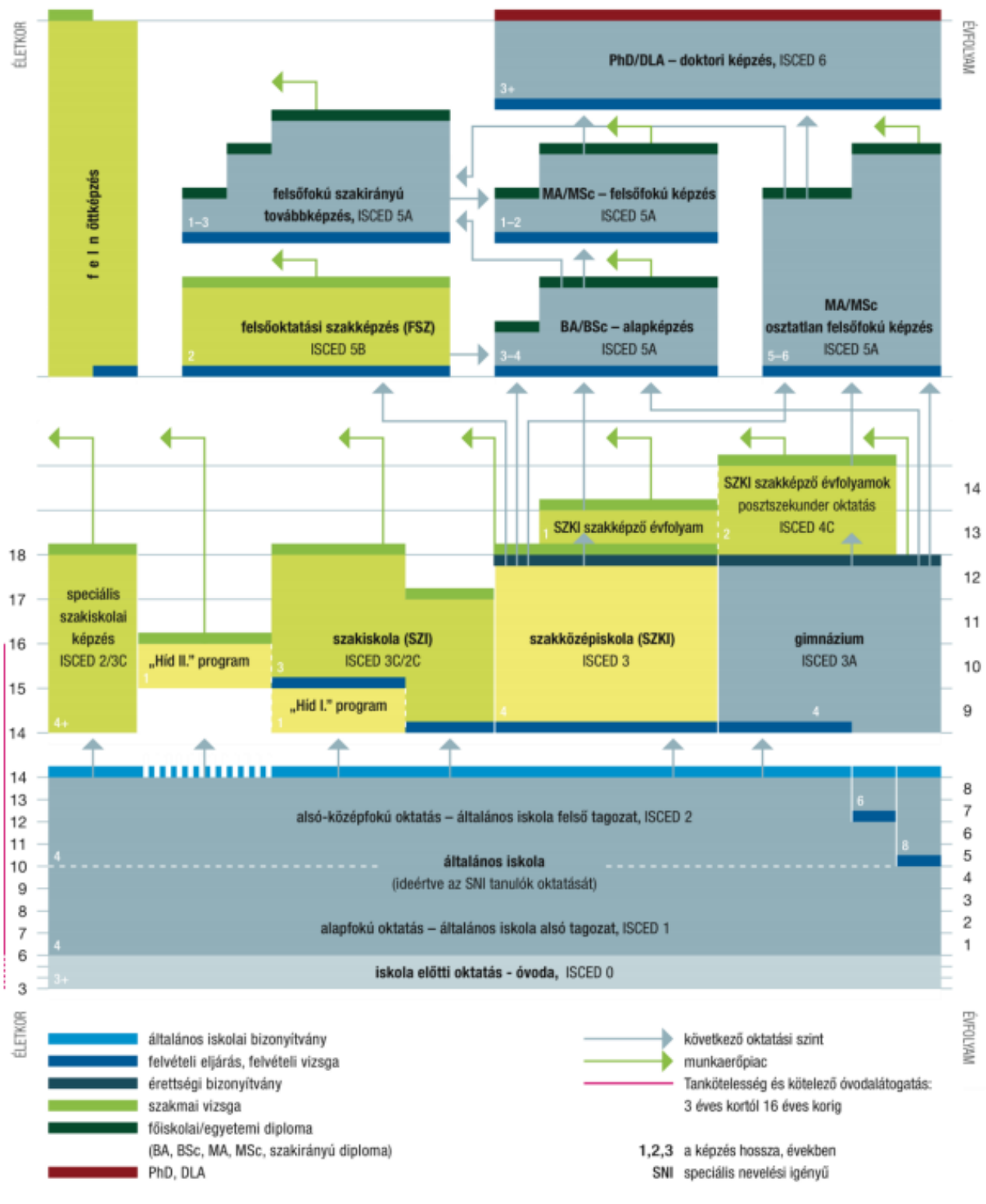
Z porovnania diagramov tiež vyplýva, že účelom právnych predpisov nebolo iba centralizovať duálny systém, začleniť rovnosť a zlepšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy (zmena ISCED) a zmenšiť priepasť medzi všeobecným a odborným vzdelávaním.

A magyar oktatási rendszer – 2011/2012



3. obrázok: Maďarský vzdelávací systém 2011/2012, zdroj: ReferNet, 2012

A magyar oktatási rendszer 2013-tól



1. obrázok: Maďarský vzdelávací systém od roku 2013, zdroj: ReferNet, 2012

Aktuálny systém odborného vzdelávania

Súčasný systém odborného vzdelávania vstúpil do platnosti v školskom roku 2016, ktorým vznikli vyššie predstavené typy inštitúcií. A to: odborné gymnáziá (predtým odborné stredné školy), nové typy odborných škôl (predtým odborné školy), odborné školy (predtým odborné školy pre žiakov so špeciálnymi potrebami), a postsekundárne špecializačné kurzy. (*Cedefop-ReferNet, 2016*)

Zsoldos takto píše o účinkoch a mechanizmoch reforiem odbornej prípravy: „*Zmaturovať môžu už nielen bývalí študenti odborných stredných škôl (v súčasnosti študenti odborného gymnázia), ale aj dokonca študenti v starom systéme nazývaní ako študenti odborných škôl.*

Bývalí odborní študenti majú automaticky možnosť získať maturitu po 3 rokoch súbežného všeobecného a odborného vzdelávania. Po 3 rokoch majú si spraviť komplexnú odbornú skúšku, a potom po dvojročnom prípravnom maturitnom môžu začať maturitu.

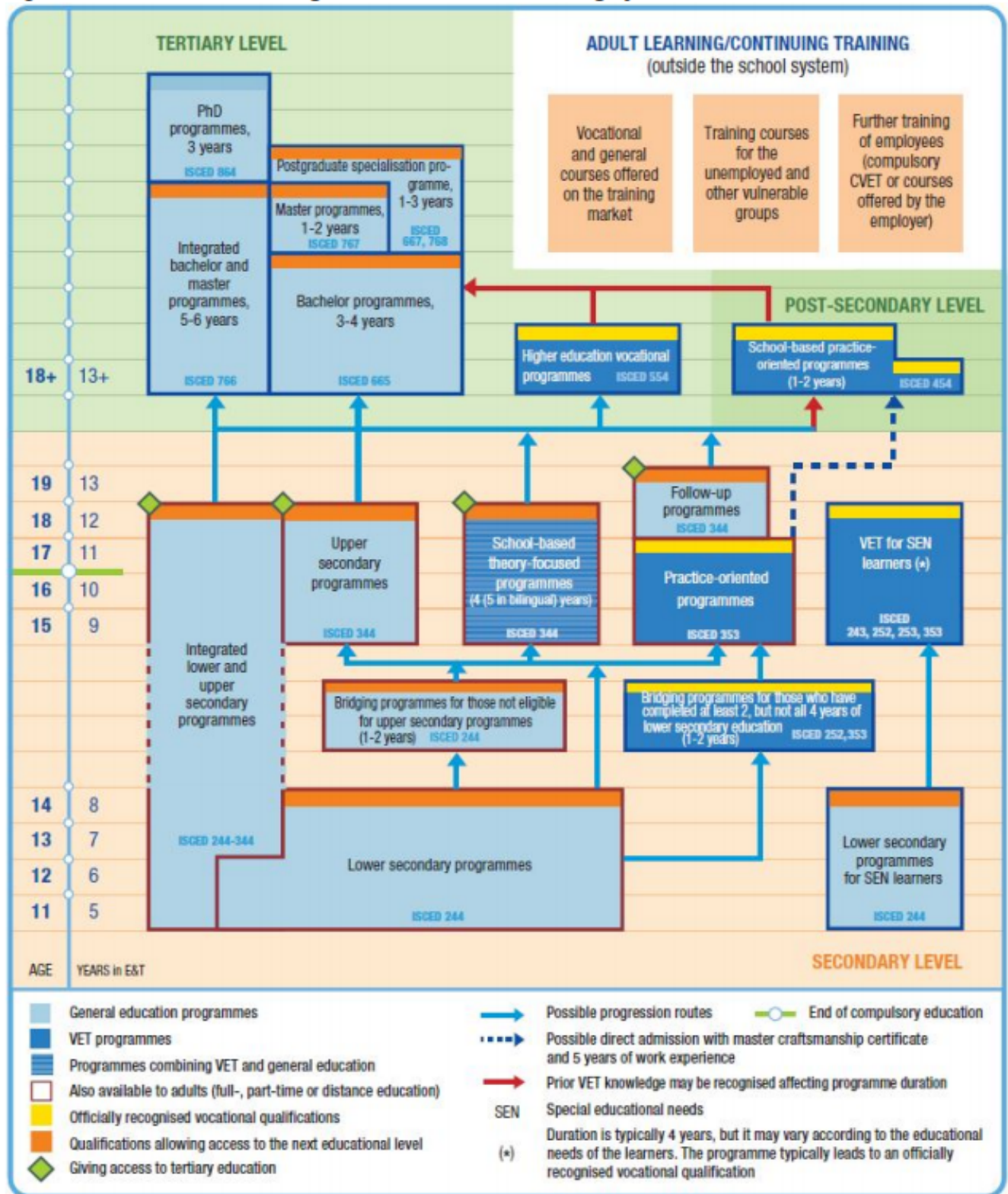
V prípade odborných gymnázií vzdelávanie sa poskytuje sektorovo od 9. do 12.ročníka. Po 12. ročníku rovnako ako doteraz študenti si môžu spraviť maturity, zmena sa teda netýkala maturít, ale sa vzťahuje na to, že odborné vzdelávanie počas 4 rokov sa rozšírilo, študenti môžu získať hlbšie odborné vedomosti. Okrem toho vďaka reforiem aj prax sa stala dôležitejšou. Po získaní maturity študenti si majú možnosť na vysokoškolskú kvalifikáciu. ”
(*Zsoldos, 2016, 19. s.*)

V novom systéme praktické vzdelávanie riadia Komory, princíp podnikového učňovského vzdelávania však zostáva. Novinkou je, že sumy štipendií sa zvýšili a platia aj pre študentov odborných gymnázií – za predpokladu, že študujú nedostatočnú kvalifikáciu¹. (*Zsoldos, 2016*).

Nový systém znázorňuje tretí diagram v anglickom jazyku, kde kolónky označené tmavo modrou označujú prvky, ktoré sa podieľajú na zmene v odbornom vzdelávaní. Na základe toho je vidno, že na oko ide len o premenovanie systémov, v skutočnosti ide o kvalitné zmeny oproti predchádzajúcim systémom (viď: 5. diagram).

¹ Nedostatočná kvalifikácia zahŕňa tie profesie, z ktorých v danom regióne je extrémne málo. V jednotlivých krajoch označili 20 takýchto odborov, na ktoré po ich prihlásení je možnosť získať ďalšie benefity (napr.štipendium).

Figure 10. VET in the Hungarian education and training system



NB: ISCED-P 2011. EQF levels have not yet been defined.
Source: Cedefop and ReferNet Hungary.

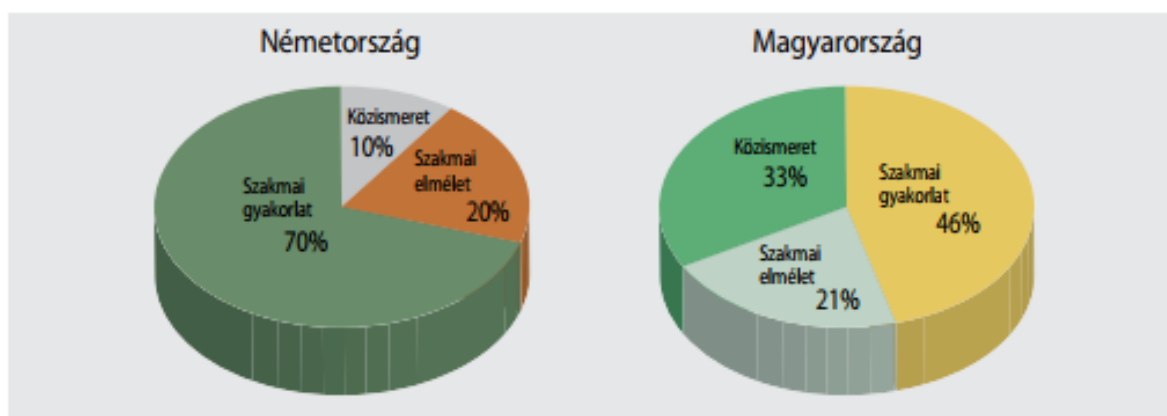
2. obrázok: Systém maďarskej odbornej školy na diagrame celoživotného vzdelávania, od roku 2016. zdroj: Cedefop-Refernet, 2016)

Špecifiká maďarského duálneho systému

Napriek tomu, že maďarský systém bol vytvorený na základe nemeckého, môžeme vidieť viac zásadných rozdielov medzi dvoma systémami. Takéto rozdiely vznikli v učebnej osnove, v podnikových partnerstvách a pri voľbe profesie. Toto sú tri základné kamene, ktoré sa často objavujú ako riešenia a problémy v maďarskom odbornom vzdelávaní. Táto časť stručne predstavuje tieto špeciality.

Učebné osnovy

Najvýraznejší rozdiel, pokiaľ ide o učebné osnovy, je vo vnímaní odbornej prípravy, pretože v Nemecku je dominantnou črtou odbornej prípravy zamestnanie, zatiaľ čo v Maďarsku je dominantnou črtou školský charakter. Toto zdôrazňuje aj nasledovný diagram, ktorý znázorňuje delenie učebná osnova – prax a odborná učebná osnova. (viď: 6. diagram).



Forrás: Sikora Henriett

3. obrázok: Porovnie pomeru praxe a teórie (zdroj: MKIK, 2015)

Komora ďalej takto píše o rozdieloch: „[...] Posilnením domáceho duálneho vzdelávania a k tomu prislúchajúcim zákonným zmenám – medzi nimi zavedenie komornej garancie – sa dosiahol výrazný pokrok v posilnení zamestnaneckého charakteru. Učňovský študent najprv sa zapíše do odbornej školy, následne má možnosť získať prax mimo školského vzdelávania. Praktické vzdelávania sa uskutoční pomocou garancie komory a učňovskej zmluvy.

V nemeckom systéme študent najprv získa pracovný pomer s určitou organizáciou, ktorá organizuje pre neho získavanie praktického vzdelávania. Následne sa zapíše do odbornej školy, kde sa koná teoretické vzdelávanie. [...] Rozdiel je aj vo financovaní študentov. V

nemeckom systéme sú mzdy učňovského vzdelania závislé od trhu, značne sa líšia v závislosti od odvetvia, až dvojnásobne, a praktický čas je 8 hodín denne. V Maďarsku finančné dávky študentom sa tiež diferencujú, zákon určuje len minimálnu výšku. Pri zvyšovaní sumy sa však musí brať do úvahy dosiahnuté vzdelanie, výkon v praktickom výcviku a usilovnosť študenta.” (MKIK, 2015, 43. s.)

Ďalším rozdielom medzi nemeckým a maďarským systémom je to, že dĺžka odbornej prípravy v nemeckom systéme sa môže líšiť v závislosti od času praktického štúdia. V Maďarsku dĺžka vzdelávania je stála.

Avšak obidva systémy obsahujú chybné prvky. Tie vo väčšine prípadov sa týkajú teoretickej časti. Je ťažké nájsť v obidvoch systémoch tzv. „*soft-skills*”, ktoré môžu byť nevyhnutné pre budúci podnikateľský prístup; je tiež otáznou výučba rôznych zručností; a taktiež kariérna orientácia. Síce nemecký systém je založený na princípe tzv. „*learning-by-doing*” - nie je viac zaručené, že v maďarskom vzdelávacom programe sa spoliehajúci na potreby študentov dostanú vpred.

Podniková spolupráca

V súčasnosti v Maďarsku študenti sa môžu praktického vzdelávania zúčastniť trojakým spôsobom, a to nasledovne: v rámci študentskej zmluvy, na základe dohody o spolupráci alebo v dielni školského zariadenia. (MKIK, 2015)

Študentská zmluva v dejinách maďarského odborného vzdelávania má dlhú históriu, píšeme o nej kvôli jej rozhodujúcej úlohe. MKIK píše: „*V roku 1993 bol na právnej úrovni zavedený inštitucionálny systém študentskej zmluvy. Odvtedy sa jej podmienky, obsah a fungovanie niekoľkokrát zmenili v súlade s hospodárskymi potrebami, ktoré naznačila komora. Po je zmenách od roku 2012 sa stala základným pilierom duálneho vzdelávania. V posledných 20 rokoch počet študentských zmlúv sa zvýšil osemnásobne, čo v histórii maďarského odborného vzdelávania považujeme za úspech.*” (MKIK, 2015, 48. s.)

Podľa definície: „*[a] študentskú zmluvu možno uzavrieť s obchodnou alebo inou organizáciou uznanou štátom na účely prípravy na odbornú kvalifikáciu uznanú od začiatku prvého roku odbornej prípravy.*” (MKIK, 2015, 48. s.)

Od roku 2015 aj komora podpisuje tieto zmluvy, tým zabezpečuje kvalitu, ktorú študent získa; ak študent si nenájde vhodné miesto, komora pomocou online nástrojov mu pomôže: to nazývame tzv. garanciou komory. (*Infojegyzet, 2017*)

Ak z nejakého dôvodu komora nemôže pomôcť študentovi nájsť vhodné miesto, tak „... odborná škola je povinná sa starať o praktické vzdelávanie študenta, ktoré sa môže uskutočniť v dielni školy alebo v rámci dohody o spolupráci. Posledne menované je zriadené medzi odbornou školou a organizáciou poskytujúcou praktický výcvik.“ (*Infojegyzet, 2017, 3. s.*)

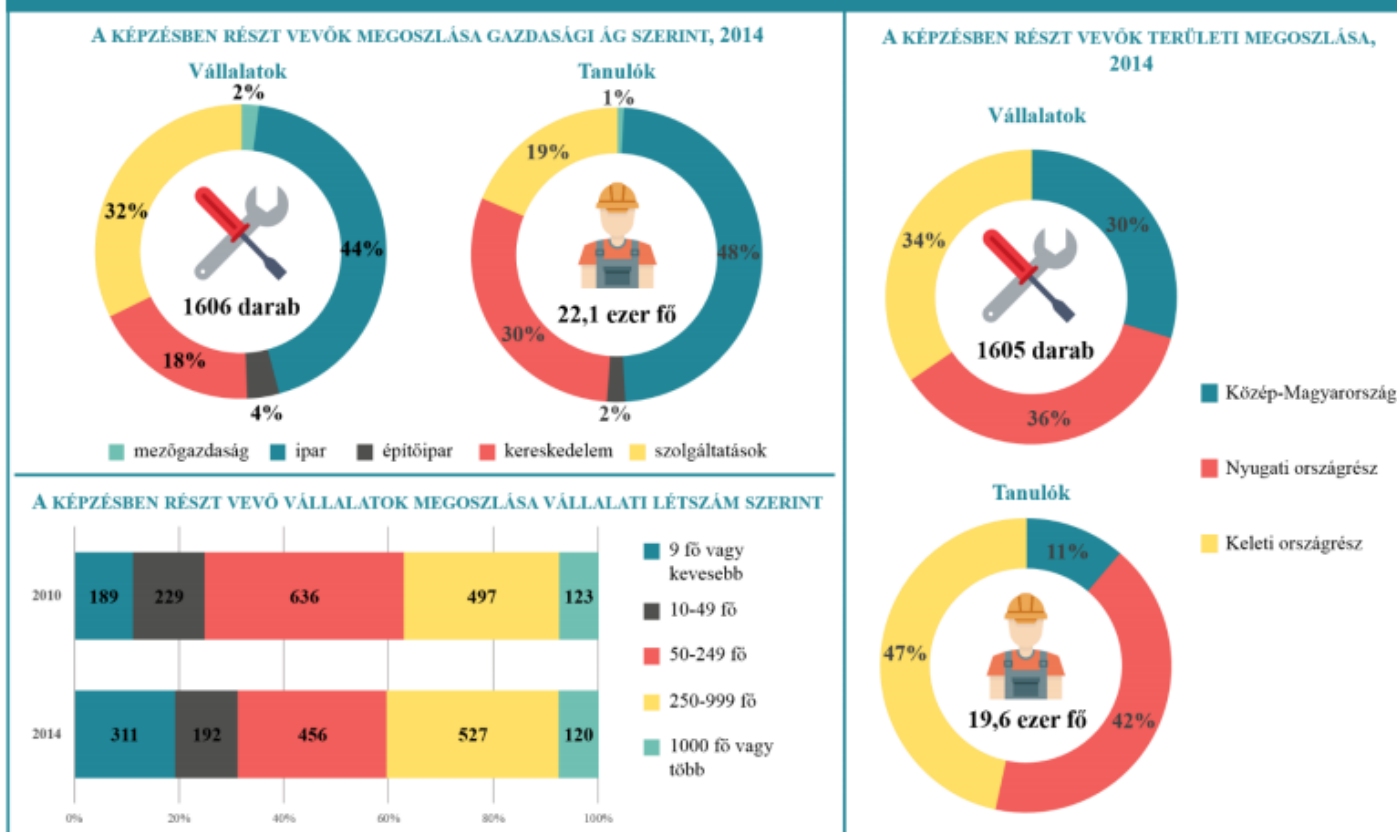
Veľkou výhodou študentskej zmluvy je to, že poskytuje študentovi niekoľko privilégií, ktoré sú:

- Praktické skúsenosti získané v reálnych pracovných podmienkach,
- študent sa naučí používať nástroje, vybavenie a technológiu používané v organizácii,
- študent sa socializuje v pracovnom prostredí a zoznámi sa s požiadavkami,
- po ukončení štúdia sa jeho šance na získavanie zamestnania výrazne zlepšia,
- dostáva pravidelný mesačný príjem,
- stane sa súčasťou sociálneho zabezpečenia, v prípade choroby je oprávnený na nemocenské dávky, jeho skúšobná doba sa započíta do odpracovaných rokov. (*MKIK, 2015*)

V roku 2015 v Maďarsku sa uzavrelo 50 tisíc študentských zmlúv, ale na dosiahnutie trvalo udržateľného rastu je potrebné tieto čísla postupne zvyšovať. Na rok 2018 cieľové číslo je 70.000 takýchto zmlúv. (*MKIK, 2015*)

Najdôležitejšie prvky maďarského systému študentských zmlúv znázorňuje nasledovný diagram. Obrázok obsahuje reprezentatívne údaje. (viď: 7. diagram)

TANULÓSZERZŐDÉSES GYAKORLATI KÉPZÉS ADATAI



Forrás: Infoszolg/GVI, 2015.

4. obrázky: Údaje o praktickom vzdelávaní v rámci študentských zmlúv, 2015. (zdroj: Infojegyzet, 2017)

Napriek rôznorodosti výsledkov správa uvádza nasledovné: „[...]o charakteristikách učňovských spoločností je toho veľa známe, ale neexistuje štúdiá, ktorá by poskytla komplexný obraz o kvalite učňovskej prípravy, ktorú poskytujú.

Horn (2014) sa touto otázkou zaoberal porovnaním šance na zamestnanie študentov (učň), ktorí získavajú praktické vzdelávanie u podnikov so študentami (nie je učň), ktorí získavali prax v odbornej škole. Podľa toho učni vo väčšom pomere (20%) získavali zamestnanie po ukončení vzdelávania ko ostatní (12%), ale rozdiel medzi dvomi skupinami po čase sa znižoval, a následne po roku po ukončení štúdia úplne zmizol. Vtedy 48% uční a 45% ostatných pracoval.

Nízka úroveň zamestnanosti ukazuje, že odborné vzdelávanie väčšinou nepripravuje študentov na zamestnanie.

Na základe výsledkov Horn (2014) vyzýva na zlepšenie základných zručností študentov, čo je v súlade s návrhom Národnej asociácie zamestnávateľov a priemyselníkov.

V rámci komplexného balíka návrhov(MGYOSZ, 2016) organizácia vyzýva na odstránenie nedostatkov v základnom vzdelávaní a na vynaloženie všetkého úsilia na odstránenie medzery pre študentov s nedostatočnými základnými zručnosťami. Ako možné riešenie navrhujú zavedenie nultého ročníka, zvyšovanie počtu hodín všeobecného vzdelávania alebo stanovenie požiadaviek interných skúšok. Podľa Európskej komisie (2016) súčasný nízky počet hodín všeobecného vzdelávania ohrozuje prechod medzi rôznymi programami odborného vzdelávania a môže zvýšiť riziko predčasného ukončenia školskej dochádzky.” (Infojegyzet, 2017. 4. s.)

Voľba povolania a soft-skills

Ako je uvedené v predchádzajúcej časti, nedostatky v počiatočnom vzdelávaní môžu zohrávať kľúčovú úlohu v schopnosti nového absolventa vstúpiť do profesie a opustiť ju. Medzi maďarskými prioritami už od roku 2010 nepretržite objavuje potreba posilniť orientáciu zamestnania a soft-skills (medzi nimi aj podnikateľské zručnosti) (MKIK, 2015), ale v posledných siedmich rokoch v tomto smere podstatný pokrok sa nekonal. Jeden prieskum z roku 2001 ukazuje na najväčšie nedostatky odborného vzdelávania (zo strany zamestnávateľov), obsahuje viac prvkov, ktoré na základe prieskumu Tempus Közalapítvány sa nezlepšil (Tempus, 2013):

- Ovládanie cudzích jazykov,
- Technické znalosti,
- Ekonomické znalosti,
- Samostatná práca,
- Praktická pripravenosť,
- Počítačové znalosti,
- Kultúra práce,
- Reč a písanie,
- Počítanie,
- Pracovná disciplína,
- Odborná pripravenosť,
- Spolupráca. (Lannert-Schmidt, 2003)

A hoci spoločenské zmeny pravdepodobne prinesú niektoré zručnosti do popredia, iné sa stanú cennejšími v čase Start-upov, kariérna orientácia a soft-skills nebudú nikdy malým prienikom, pokiaľ ide o zlepšenie odborného vzdelávania. V neposlednom rade preto, že, ako ukazujú príklady uvedené vyššie, posilnenie odborného vzdelávania a udržanie pracovnej sily by si vyžadovalo nielen vypracovanie, ale aj vykonanie stratégie, ktorá môže byť prispôbená sociálnym potrebám. Projekt, v rámci ktorého vznikne aj táto štúdia sa môže stať jeho segmentom ak bude úspešný. Táto téma by sa nemala v budúcnosti zanedbávať (keď sa uvádza, že každý druhý kvalifikovaný pracovník odchádza z povolania). (Infojegyzet, 2017)

Zhrnutie

Vo vyššie uvedených kapitolách sú uvedené špecifiká, slabé stránky a vývojové fázy maďarského odborného vzdelávania. Na záver považujeme za dôležité zaoberať sa otázkami, ktorým bude maďarské odborné vzdelávanie naďalej čeliť, napriek zlepšeniam, ktoré sa začali, na základe prednášky *Bihali Tamás, podpredsedu MKIK z roku 2016*:

- *„Profesie potrebujú viac technikov, ako vychádzajú zo vzdelávania,*
- *Je tu nedostatok dobre vyškolených a spoľahlivých zamestnancov so širokou vedomostnou základňou, ktorí sa môžu zapojiť do modernej výroby,*
- *Nepriaznivá štruktúra odbornej prípravy - počet študentov odborného vzdelávania sa za posledné dve desaťročia dramaticky znížil*
- *Neisté odborné znalosti - slabosť alebo nedostatok základných spôsobilostí.” (Bihali, 2016)*

Tieto body nie je možné posilniť bez ďalšieho preskúmania duálneho systému. Bihali tiež uvádza, že by sa mali preskúmať praktické systémy a priebeh kariérového poradenstva; študentská dohoda by sa mala ratifikovať; a kvalita odborného vzdelávania musí byť podporená novými skúšobnými systémami a učiteľmi majstrov. (Bihali, 2016)

Skutočnosť je ale však ešte zložitejšia; nie je náhoda, že Maďarsko ani po viacerých pokusoch nie je schopné implementovať duálny systém s úspechmi dosiahnutými inde. Na konci roka 2017 Infojegyzet v súvislosti s týmto písal takto: *„Podľa OECD (2015) môžu dobre fungujúce a vysoko kvalitné programy odborného vzdelávania významne prispieť ku*

konkurencieschopnosti krajiny a zároveň uľahčiť úspešný prechod mladých ľudí zo vzdelávania na trh práce. Kríza tiež ukázala, že napriek zlej ekonomickej situácii bola miera zamestnanosti mladých ľudí v moderných, najmä v krajinách s duálnym odborným vzdelávaním, relatívne stabilná. Horn (2014) však upozorňuje, že aj keď táto skutočnosť z povrchného hľadiska naznačuje, že duálne odborné vzdelávanie prispieva k zníženiu nezamestnanosti mladých ľudí, táto príčinná súvislosť nebola vedecky dokázaná. Je možné, že nie je to samotná alternatívna forma odborného vzdelávania, ktorá má pozitívny vplyv na príležitosti na trhu práce, ale to kultúrne prostredie, v ktorom spoločnosti sú tradične zaviazané príprave učňov (napr. Nemecko, Rakúsko). Ak je tento predpoklad pravdivý, prijatie inštitucionálnej štruktúry nebude mať automaticky vplyv na situáciu mladých ľudí na trhu práce. Štúdia OECD zdôrazňuje, že optimálny návrh duálneho odborného vzdelávania vyvoláva dôležité regulačné otázky. Základná dilema spočíva v konflikte záujmov medzi zamestnávateľmi a učňami, pokiaľ ide o dĺžku trvania odborného vzdelávania v spoločnosti. Na začiatku praxe zamestnanie študentov znamená pre spoločnosť netto výdavky, ale keďže vedomosti a produktivita učňa sa zblížujú so znalosťou kvalifikovaných pracovníkov, spoločnosť začína mať profit z ich zamestnania. Výsledkom je, že spoločnosti majú záujem udržať študenta čo najdlhšie počas obdobia čistého zisku. Naopak, záujem študenta je čím skôr získať potrebnú kvalifikáciu a pracovať za vyššiu trhovú mzdu ako študentova mzda. (Kis, 2016). Ďalším potenciálnym problémom je, že ak spoločnosť sa nezaväzuje ku kvalitnému učňovskému vzdelávaniu, tak študenti môžu absolvovať prax takými úlohami, ktoré neprispievajú k rozvoju potrebných zručností študenta a k zvyšovaniu produktivity (Horn, 2014).

Aby sa využili potenciálne prínosy pre zamestnávateľov aj študentov v odbornej príprave, je potrebné sa zaoberať nasledujúcimi výzvami v oblasti verejnej politiky (Kis, 2016):

- Dĺžka tréningového času stráveného v spoločnosti by sa mala stanoviť tak, aby pre spoločnosť bola dostatočná, aby z nej mohla mať profit, ale nie dlhšie ako to, čo by študent považoval za užitočné, a teda atraktívnu alternatívu k odbornej príprave.
- Ideálny čas na štúdium sa môže v rôznych profesiách značne líšiť, ale je ťažké ho posúdiť externe, preto rozhodnúť o ňom by sa mali zamestnávatelia alebo organizácie zamestnávateľov. Ich záujmy musia byť v rovnováhe so záujmami študentov.
- Učenie by sa malo podľa možností vykonávať prostredníctvom produktívnych pracovných postupov.

- *Existuje potreba systému zabezpečenia kvality, ktorý zaručuje, že vzdelávanie v spoločnosti sa zameriava na rozvoj užitočných zručností.*
- *Poskytovanie vysoko kvalitných školení si vyžaduje, aby spoločnosti zvýšili svoje riadiace kapacity. Túto riadiacu kapacitu môžu ovplyvniť aj nástroje verejnej politiky, napr. ďalším vzdelávaním profesionálov spoločností.” (Infojegyzet, 2017, 1-2.s.)*

V závislosti od týchto skutočností možno konštatovať, že v posledných rokoch sa začali procesy rozvoja maďarského odborného vzdelávania, ale ešte zďaleka nie sú ukončené, pretože mnoho zainteresovaných strán (spoločnosti, študenti, školy, komory, vláda) často riešia rôzne otázky ako dôležité. Zdá sa, že duálne vzdelávanie, ako Svätý grál maďarského odborného vzdelávania, je v domácom systéme tentoraz schopné dobre fungovať iba za vyššie uvedených podmienok.

Celkovo sa domnievame, že na dosiahnutie úspechu je potrebné definovať a šíriť akčné úrovne problémov: systematická modernizácia duálneho vzdelávania nemôže vylúčiť vyplnenie chýbajúcich pilierov (nedostatky v učebných osnovách, profesijná orientácia).

Celkovo sa domnievame, že na dosiahnutie úspechu je potrebné definovať a šíriť akčné úrovne problémov: systematická modernizácia duálneho vzdelávania nemôže vylúčiť vyplnenie chýbajúcich pilierov (nedostatky v učebných osnovách, profesijná orientácia).

Slovenský systém odborného vzdelávania

Systém odborného vzdelávania z historického a právneho hľadiska

Na základe svojej historickej polohy má Slovensko v odbornom vzdelávaní menej autonómnych udalostí ako väčšina krajín v stredoeurópskom regióne; rozdelenie historických spomienok avšak neznamená ich neprítomnosť. Do obdobia vzniku prvej Československej republiky rozvoj maďarského a slovenského vzdelávania išiel ruka v ruku: od vzniknutia cechov v stredoveku, cez osvietený absolutizmus do času skorého dualizmu. Pod vplyvom Československej republiky a Ruska sa však história týchto dvoch krajín oddeľovala, a regionálne trendy mali najväčší vplyv na rozvoj odborného vzdelávania na historickom Slovensku; v dôsledku čoho sa v polovici 70-tych rokov na sovietskom modeli objavil predchodca dnešného systému - inštitucionálny systém stredných odborných učilíšť a stredných odborných škôl. (Capkova a Singule)

Po roku 1993 Slovensko, ktoré získalo samostatnosť začalo reorganizovať svoju štátnu štruktúru; a keďže väčšina svojich ekonomických príjmov pochádzala z výroby a remeselníckych prác, osobitnú pozornosť venovalo na fungovanie odborného vzdelávania – avšak na prvé komplexné ustanovenie verejného vzdelávania (ktoré zahŕňalo aj odborné vzdelávanie) sa čakalo až do roku 1999. Slovensko v tomto roku sa pripojilo ku rankingu ISCED 1997 (Cedefop, 2012).

Počas nasledujúcich desiatich rokov došlo k niekoľkým prípadom, keď slovenský štát zaviedol komplexnú reformu modernizácie a podpory vzdelávania (úspešne, nakoľko miera vzdelania od 1993 sa zvýšila o 75%). (Cedefop, 2016) Tieto dátumy dôležité pre odborné vzdelávanie:

- 2001 – Komplexný národný program, ktorý určuje smer vzdelávania na nasledujúcich 15 rokov; 12. a 11. prioritný bod je rozvoj odborného vzdelávania. Zákon nahrádza školský zákon, ktorý bol v platnosti od 1989.
- 2010 – Implementácia lisabonskej stratégie na Slovensku, k tomu patrí národný projekt na podporu rozvoja odborného vzdelávania, RSOV. (Vantuch, 2007)
- 2015 – Zavedenie duálneho vzdelávania. (SZAKC, 2017)

Samozrejme existuje viac ustanovení, ktoré určitým spôsobom formovali rozvoj slovenského odborného vzdelávania a súviseli so všeobecnými vzdelávacími predpismi z roku 2005, 2007 a zákonom o celoživotnom vzdelávaní z roku 2008/2009; alebo s vyhláškou o vysokoškolskom vzdelávaní z roku 2002/2003. (Vantuch, 2007; InterStudium 2009). Najdôležitejšie sú nasledovné:

- *„Školský zákon č. 245/2008*
 - *okrem iného upravuje obsah štátneho kultúrneho programu (rámcová učebná osnova), na ňom založený obsah školského vzdelávacieho programu, povinnú pedagogickú dokumentáciu, príslušné učebnice a učebné materiály, praktické vzdelávanie, ukončenie stredoškolského vzdelávania (vrátane záverečnej skúšky), atď.*
- *Zákon č. 184/2009 o odbornom vzdelávaní a príprave*
 - *okrem iného upravuje podmienky poskytovania odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách a iných inštitúciách; úlohy a zodpovednosti verejnej správy, samospráv, zamestnávateľov a zamestnancov pri poskytovaní odborného vzdelávania a prípravy, atď.*

- *Vyhláška č. 282/2009 o stredných školách*
 - *opisuje okrem iného typy stredných škôl a konzervatórií, systém kultúrnych sektorov, organizáciu výučby (vrátane stáže), organizáciu súvisiacich foriem odborného vzdelávania (dvoj-, trojročné postsekundárne vzdelávanie), atď., a v kategoricky uvádza vo svojich prílohách kurzov odbornej prípravy, za ktoré možno získať štátne uznávané kvalifikácie,*
- *Vyhláška č.318/2008 u ukončovaní štúdia na stredných školách*
 - *okrem iného obsahuje zoznam predmetov maturitných skúšok (rozdelených podľa externej a internej, resp. písomnej a ústnej časti), zloženie predmetov stredných odborných škôl (ktorý vysloví, že treba spraviť zvlášť teoretickú a praktickú skúšku), opisuje ich formu a obsah, podrobnosti o organizácii záverečnej skúšky, organizačné az érettségi utáni képzés záróvizsgájának szervezési részleteit a usmernenia pre hodnotenie jednotlivých predmetov.” (Interstudium, 2009, 5.-6. s.)*

S cieľom zdôrazniť význam roku 2009 bol uverejnená Vyhláška č. 282/2009 o stredných školách, v ktorej sa vymedzil rozsah odborného vzdelávania. Podľa správy Interstudium z roku 2009 vyhláška obsahuje nasledovné prílohy:

- *„Typy stredných odborných škôl a konzervatórií,*
- *Sústava študijných odborov a zameraní študijných odborov na gymnáziách,*
- *Sústava skupín učebných odborov a učebných odborov a zameraní učebných odborov na stredných odborných školách, ktorých absolvovaním žiak získa nižšie stredné odborné vzdelanie,*
- *Sústava skupín učebných odborov a učebných odborov a zameraní učebných odborov na stredných odborných školách, ktorých absolvovaním žiak získa stredné odborné vzdelanie,*
- *Sústava skupín študijných odborov a študijných odborov a zameraní študijných odborov na stredných odborných školách, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie*
- *Sústava skupín študijných odborov a študijných odborov a zameraní študijných odborov na stredných odborných školách, ktorých absolvovaním žiak získa vyššie odborné vzdelanie*

- *Zoznam študijných odborov a učebných odborov, v ktorých sa vyžaduje overenie špeciálnych schopností, zručností alebo nadania.*

Jedna z príloh sa zaoberá o zručnostiach, ktoré sa získavajú na konzervatóriách.” (Interstudium, 2009, 3. s.)

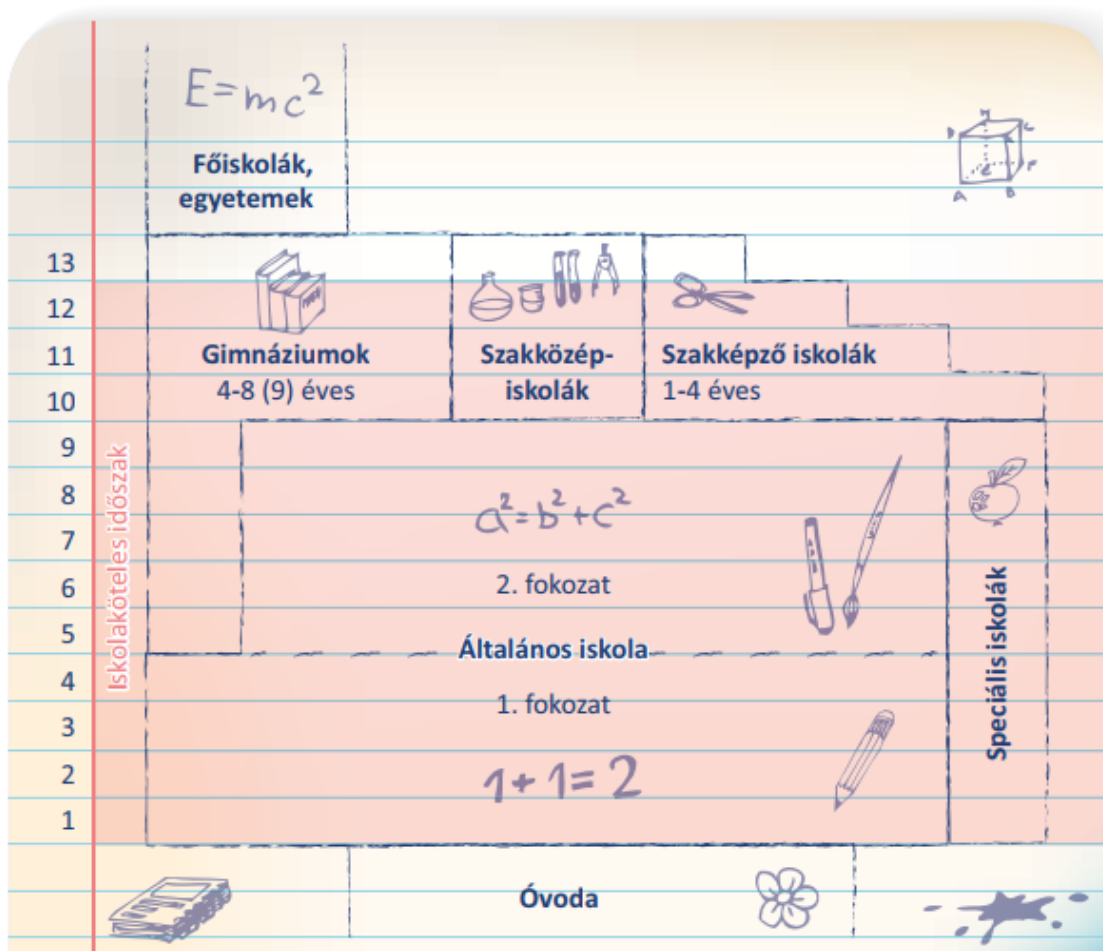
Všetky tieto ustanovenia však dosiahli len čiastočne očakávané výsledky v oblasti odborného vzdelávania a po kríze v roku 2009 sa rozhodli zaviesť v roku 2015 duálne vzdelávanie v spojení s nariadeniami z roku 2003, ktoré vymedzujú budúcnosť verejného vzdelávania. Aby sa na to pripravili, v roku 2013 boli krajským samosprávam udelené nové zodpovednosti na rozvoj odborného vzdelávania (Molnár, 2014). Takto vznikol v roku 2015 slovenský duálny systém, ktorého úspechy – ako to neskôr uvidíme – sú miestne úspechy, a od toho času je jednou z najväčších kritik stále sa vyvíjajúceho inštitucionálneho systému.

Meniaci sa systém odborného vzdelávania

Pred zavedením duálneho systému mal slovenský systém odborného vzdelávania pred rokom 2015 podobné vlastnosti ako maďarský systém odborného vzdelávania. To nie je prekvapujúce, pretože schéma základného verejného vzdelávania je medzi oboma krajinami takmer rovnaká, s výnimkou toho, že na Slovensku pozostáva základná škola z 9 ročníkov (ktoré sa čoskoro zavedú v Maďarsku) a povinný školský vek je 15 rokov. (Molnár, 2014). V tomto systéme bolo primárnou úlohou stredných odborných škôl poskytovať odbornú kvalifikáciu a vytvoriť kvalifikovanú pracovnú silu, pričom po získaní kvalifikácie existuje aj možnosť získania maturity.

Podobnosť existovala aj v prípade stredných odborných učilíšť. Molnár o tom píše takto: *„Stredné odborné učilište sú taktiež podobné maďarským stredným odborným učilištiam: ich cieľom je, aby pripravili študentov na konkrétne činnosti, na vykonávanie konkrétnych úloh. Odborné vzdelávanie a príprava pozostáva zo všeobecného a odborného vzdelávania a prípravy s dôrazom na praktické vzdelávanie. Štruktúra vzdelávania sa riadi systémom povolání. Čas vzdelávania sú 2 alebo 3 roky; následne existuje možnosť po ďalšom ročnom štúdiu na získanie maturitnej skúšky. Priepustnosť systému odborného vzdelávania je takzvané nadstavbové štúdium, ktoré trvá jeden alebo dva alebo tri roky, zamerané na obsah odborného vzdelávania a končí skúškou zrelosti.” (Molnár, 2014, 52.s.)*

Po vyhodnotení predinštitucionálneho systému sa oplatí analyzovať bývalý slovenský systém odborného vzdelávania v kontexte a v rámci celoživotného vzdelávania. Nasledovný diagram znázorňuje systém inštitúcií pred rokom 2015 v rámci „life-long-learning“ (viď: 8. diagram).



5.obrázok: Štruktúra slovenského školského systému pred duálnym modelom z roku 2015 (zdroj: Molnár, 2014)

Na obrázku je zreteľne vidieť, že do roku 2015 vo vzdelávacom systéme v slovenskom školstve došlo k tzv. trojnásobnému rozdeleniu. Molnár o tom píše takto:

- „Študenti absolvujú základné odborné vzdelávanie po úspešnom ukončení dvojročného programu odbornej prípravy: po ukončení dostanú vysvedčenie o záverečnej skúške, resp. v určitých prípadoch osvedčenie kvalifikovaného pracovníka.
- Druhá úroveň systému je stredoškolské odborné vzdelávanie, ktoré si vyžaduje absolvovanie troj- alebo štvorročného programu odbornej prípravy a záverečnú skúšku: dokumentom u ukončení štúdia je osvedčenie kvalifikovaného pracovníka.
- Úplne stredné odborné vzdelávanie je možné dosiahnuť po štvor alebo päťročnom vzdelávaní a ukončuje sa maturitnou skúškou.

- *Vysokoškolskú kvalifikáciu možno získať úspešným absolvovaním dvoj- alebo trojročného kurzu, v ktorom študenti absolvujú záverečnú skúšku a dostanú osvedčenie a diplom, resp. môžu použiť titul „postgraduálny odborník“. (Molnár, 2014, 52.s.)*

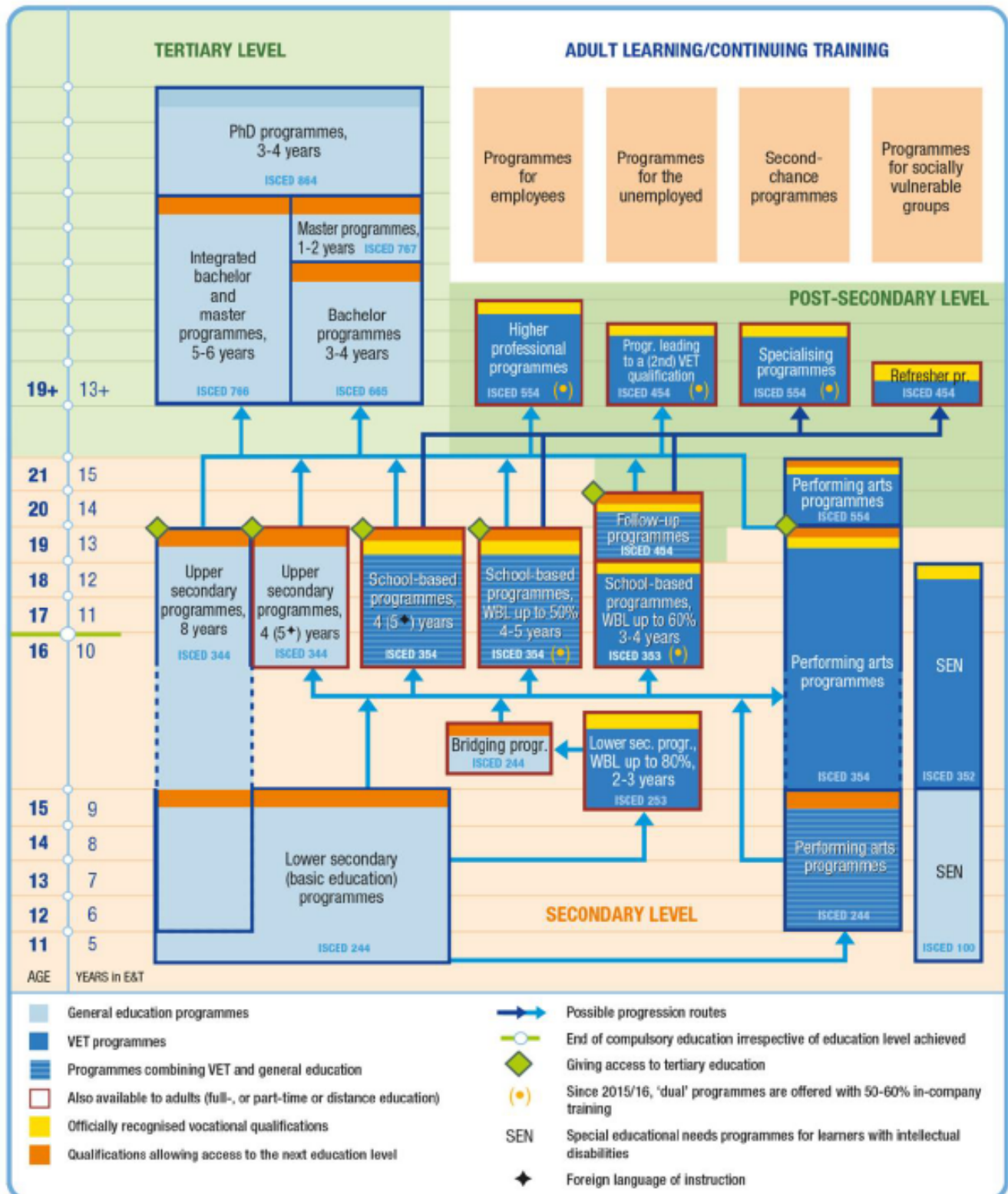
Ak porovnáваме paralelne maďarský a slovenský proces, však nie je prekvapujúce, že tripartitný systém nedokázal primerane reagovať na všetky výzvy medzinárodných trendov. Okrem iného nedokázal poskytnúť skutočnú odpoveď na vznikajúcu potrebu reformy obsahu (žiaduce boli inovatívne metódy a formy); vzťah medzi odborným vzdelávaním a praxou (získané materiály nespĺňali praktické potreby alebo potreby účastníkov trhu); a rastúci dopyt po kariérom poradenstve (čo tiež zdecimovalo počet absolventov z dôvodu ukončenia profesie). (Molnár, 2014) Čiastočne v dôsledku tohto tlaku v roku 2015 prvá vláda Fica zaviedla na základe švajčiarskeho modelu duálne odborné vzdelávanie. (Eda, 2017)

Aktuálny systém odborného vzdelávania

Slovenský duálny systém kvôli nedávnemu zavedeniu v súčasnosti čelí niekoľkým dočasným výzvam, ale jeho prijatie bolo medzi podnikateľmi vo všeobecnosti pozitívne, ako sa predpokladalo v predbežnom prieskume (3-1 medzi podnikmi). (*IntVet Dual, 2014*).

Novovyvinutý systém má nasledovné subinštitucionálne systémy: základné a stredné odborné vzdelávanie; vyššie stredné odborné vzdelávanie; postsekundárne odborné vzdelávanie a vyššie odborné vzdelávanie (*Cedefop, 2016*). Tieto inštitucionálne systémy sú

uvadené v nasledujúcom diagrame v angličtine v rámci rámca celoživotného vzdelávania. Tmavomodrou farbou sú označené tie systémy ktorých sa zmena týka. (viď: 9. diagram).



NB: ISCED-P 2011.

Source: Cedefop and ReferNet Slovakia.

6. obrázok: Systém duálneho vzdelávania na Slovensku, od roku 2015v rámci systému ISCED 2011. (Zdroj: Cedefop, 2016)

Hlavné charakteristiky takto zriadených stredných odborných inštitúcií sú nasledovné:

- Základné – stredné odborné vzdelávanie:
 - V prípade základného stredného odborného vzdelávania sa zvyčajne poskytuje opakované, jednoduché a doplnkové vzdelávanie. Táto forma odbornej prípravy je najobsiahlejšia pre študentov so špeciálnymi potrebami a/alebo ťažkosťami s učením alebo s problémami so správaním, hoci túto formu si vyberie iba 0,5% všetkých študentov. Takto sa v zásade dobre navrhnutý systém môže ľahko preniknúť do nedobrovoľnej segregácie. *(Cedefop, 2016)*
 - Je dôležité poznamenať, že rôzne konzervatóriá a umelecké školy, ktoré po zavedení duálneho systému fungujú poloautonómnym spôsobom, patria do tejto kategórie podľa vyhlášky č. 245/2008 o vzdelávaní. Avšak po štvorročnom štúdiu v konzervatóriu študent automaticky môže pokračovať v ďalšej úrovni (taktiež 4 roky), čo už bude znamenať vyššie stredné odborné vzdelávanie. *(Cedefop, 2016)*
 - Pomer teórie – praxe je 80-20%. *(SZAKC, 2017)*
- Vyššie stredné odborné vzdelávanie:
 - Do vyššie odborného vzdelávania patria 3 rôzne subsystemy, prvý z nich je štvorročný (5 rokov v prípade dvojjazyčnosti), s maturitou a s menším počtom praktických hodín;
 - Druhý je rovnako dlhý duálny systém. Počet praktických hodín tu dosahuje 50%, a taktiež môže skončiť maturitami alebo osvedčením odbornej kvalifikácie.
 - Tretí je trojročné (zriedka štvorročné) vzdelávanie, kde pomer praktických hodín dosiahne 60% a ukončuje sa osvedčením odbornej kvalifikácie. *(Cedefop, 2016)*

Postsekundárne a vyššie odborné vzdelávanie je vo všetkých prípadoch určené na doplnenie, obnovenie alebo rekvalifikáciu predtým vyškoleného povolania v obnovenom systéme. *(Cedefop, 2016)*

V kontexte maďarského systému „*schopnosť zamestnávateľov (na organizáciu duálneho vzdelávania) kontroluje a licencuje Priemyselná komora resp. Zväz zamestnávateľov. Licencia je na 7 rokov.*

Podľa zákona praktické vzdelávanie sa uskutočňuje v rôznych blokoch: týždňový, dvojtýždňový, mesačný, viacmesačný blok. Zamestnávateľ môže študenta priamo zapojiť do výrobného procesu, nemusí si hneď vytvoriť študentské skupiny. 40% praktického výcviku sa poskytuje v školských dielňach, 20% u zamestnávateľa, s ktorým má škola zmluvu na duálne vzdelávanie a 40% u ostatných zamestnávateľov. Finančná motivácia sa skladá z dvoch častí: odmeňovanie za výrobnú prácu (50 %, 100 % minimálnej hodinovej mzdy, čiže 1€ - 2€) a štípéndium, ktoré sa každoročne zvyšuje. Zamestnávatelia zabezpečujúci praktické vzdelávanie majú nárok na daňové zvýhodnenie.” (SZAKC, 2017, 12. s.)

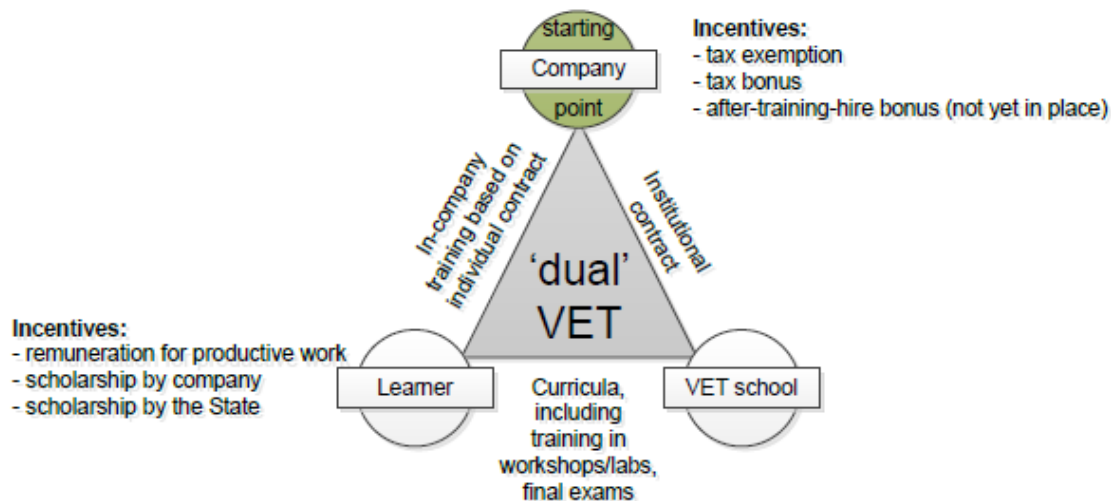
Charakteristiky slovenského systému odborného vzdelávania

Najdôležitejšia charakteristika novo vyvinutého slovenského odborného vzdelávania znamená aj jeho najväčšiu výzvu; síce systém nasleduje nemecký vzor (v prvom rade na švajčiarskom základe), napriek tomu obsahuje úplne nezávislé prvky, ktoré v súčasnosti veľmi jasne vyvolávajú napätie počas prechodu. Jeden z najdôležitejších bodov je, že učebná osnova vytvorená na podniky vznikla bez zapojenia podnikov. Jediným riešením na zdroj napätia je medzisektorový dialóg. (Cedefop, 2016)

Pre úspech duálneho odborného vzdelávania bolo by tiež dôležité vybudovať dôveru v inštitucionálny systém, tak u študentov, ako aj u ich rodín – ktorá po finančnej kríze z roku 2009 je stále na nízkej úrovni. Bolo by nevyhnutné, aby bol sociálny rebrík otvorenejší pre kvalifikovaných pracovníkov, z ktorých väčšina je stále v automobilovom priemysle na Slovensku. (Cedefop, 2016)

Jedinečnosť systému má však aj výhody: vývoj dvojsmerného systému odmeňovania je špecifický pre jednotlivé krajiny a povzbudzuje podniky k jeho účasti. (Cedefop, 2016) Okrem iného môže to byť dôvod, že po zavedení zmeny počet zapísaných študentov sa zdvojnásobil; počet sponzorských zmlúv medzi 2015 a 2016 sa zvýšil takmer o tretinu. (Eda, 2017)

Charakteristiky systému znázorňuje nasledovný diagram v anglickom jazyku. (viď: 10. diagram)



Source: Cedefop.

7. obrázok: Slovenský model duálneho vzdelávania. (Zdroj: Cedefop, 2016)

Z trojuholníka je tiež zrejmé, že duálny model slovenského typu predstavuje model, ktorý sa má realizovať s tromi účastníkmi: trojuholník inštitúcie, študenta a podniku. Diagram znázorňuje, ako sú jednotliví účastníci motivovaní v novo zavedenom systéme. Tieto body sú nasledovné:

- Pre podniky:
 - Oslobodenie od dane,
 - Daňové zvýhodnenie,
 - Bonus po vzdelávaní (zatiaľ nie je zavedený).
- Pre študenta:
 - Štipendium od štátu,
 - Štipendium od podniku,
 - Oceňovanie pre prácu. (Cedefop, 2016)

V trojuholníku sú podniky viazané obojstrannou zmluvou, zatiaľ čo uční a inštitúcie sú spojené štátnymi predpismi, samotným školením a školskou praxou. (Cedefop, 2016)

Zhrnutie

O novovytvorenom duálnom odbornom vzdelávaní môžeme teda tvrdiť, že v jeho organizovaní dôležitú úlohu zohrala vzájomná stimulácia aktorov, reakcia na špecifiká krajiny, inovácia a začlenenie osvedčených postupov. Starostlivo navrhnutý program však nezaručuje hladký prechod; ani úspech; nenahradí ani organizačno – komunikačné kroky s aktormi. Preto je otázne, ako bude dlhodobo fungovať slovenský systém a aké úspechy dosiahne.

Rovnako slovenský systém môže mať nevýhodu v tom, že jednotlivé legislatívne akčné centrá sa nachádzajú na regionálnej úrovni v oblasti odborného vzdelávania, čo pri uľahčovaní riadenia miestnych záležitostí nezaručuje šírenie osvedčených postupov na vnútroštátnej úrovni. Možno teda konštatovať, že úvod aj úspech sú na úrovni krajov stále obmedzené. (Molnár, 2014)

Tri prvky, ktoré Molnár nepriamo požadoval počas prípravy duálneho odborného vzdelávania v roku 2014 (aspoň čiastočne), zostali nezodpovedané, a to aj po zavedení duálneho odborného vzdelávania. Čiže: bude duálne odborné vzdelávanie reagovať na potrebu praktických osnov a priniesť zmenu kvality? Praktická učebná osnova splní očakávania účastníkov trhu? Pomáha zavedenie duálneho odborného vzdelávania pri obnove metodík v škole aj vo vzdelávaní učiteľov? Bude v rámci duálneho odborného vzdelávania premyslené kariérové poradenstvo pre študentov, resp. učňov? Zavedením duálneho odborného vzdelávania sa zníži počet kvalifikovaných pracovníkov na Slovensku, ktorí opúšťajú svoje zamestnanie? To sú otázky, na ktoré bude slovenské odborné vzdelávanie odpovedať v nasledujúcich 2-3 rokoch; v prípade zápornej odpovede budú predmetom kontroly.

Výhľad: vzdelávanie menšín a jazyk v kontexte odborného vzdelávania

Táto časť by mohla byť súčasťou demografických údajov kvôli jej všeobecnému charakteru, avšak jej interpretovateľnosť a kontext ju umiestni sem. Nakoľko minulosť aj súčasnosť dvoch krajín je úzko prepojená, resp. aj projekt sa realizuje v pohraničnom regióne (kde na

obidvoch stranách žije menšina danej krajiny), preto je táto otázka v porovnateľných krajinách nevyhnutná, aspoň na úrovni zmienky.

Slovenský systém odborného vzdelávania v Maďarsku z hľadiska používania jazyka

Slovenská menšina je v Maďarsku výrazne menšia ako maďarská menšina na Slovensku - ako sa už ukázalo v demografických údajoch. O menšinovom slovenskom vzdelávaní v Maďarsku rozsiahlejšie písal Paulik Antal, vrátane jazykových a náboženských návykov Slovákov žijúcich v dnešnom Maďarsku. Takto píše o strednej regulácii odborných škôl:

„Podobne ako verejné vzdelávanie, aj menšinové vzdelávanie (v slovenskom jazyku) by malo byť organizované na stredoškolskej úrovni, ak je iniciované rodičmi najmenej ôsmich študentov. Okrem zákona o verejnom vzdelávaní je právne prostredie pre túto úroveň vzdelania obsiahnuté v nariadení vlády č. 100/1997 Z. z. (VI. 13.), ktorým sa určujú podmienky organizácie a obsahu maturitnej skúšky na menšinovom gymnáziu . Podrobné požiadavky na maturity zo slovenského jazyka a literatúry a slovenských ľudových predmetov sú hotové a sú k dispozícii študentom a pedagógom.

V odbornom vzdelávaní slúži výučba slovenského jazyka predovšetkým ako základ výučby niektorých predmetov - obchod a marketing, administratíva, obchodná geografia - v slovenskom alebo maďarskom a slovenskom jazyku. Odborné predmety v slovenskom jazyku sa vyučujú najmä v pohraničnej oblasti a v odbore ekonomiky a gastronómie. Počet odborných škôl vyučujúcich aj v slovenskom jazyku je päť, jedna sa nachádza v Budapešti, ostatné sú pozdĺž hranice (Komárom, Balassagyarmat a Sátoraljaújhely). V gymnáziách s vyučovacím jazykom slovenským najmenej 50% predmetov sa vyučuje v slovenskom jazyku. Dve gymnáziá fungujú v Budapešti, a jedno sa nachádza v Békéscsaba, v hlavnom a intelektuálnom centre slovenskej komunity v Maďarsku. Tvorba učebníc na tejto úrovni vzdelávania je taktiež zodpovednosťou štátu. Problémom je však nedostatok špecialistov. Učebnice slovenského jazyka a literatúry resp. ľudových predmetov z časti sú pripravené pre slovenské gymnáziá resp. ich vypracovanie a vydanie je priebežné. Učebnice potrebné pre iné predmety vyučované v slovenskom jazyku sa pravidelne prekladajú. V dvoch gymnáziách sa v slovenskom jazyku vyučuje dejepis, geografia a predmety zručností. Jednotlivé učebnice, učebné pomôcky – mapy, tabuľky pochádzajú zo Slovenska. V odbornom vzdelávaní sa

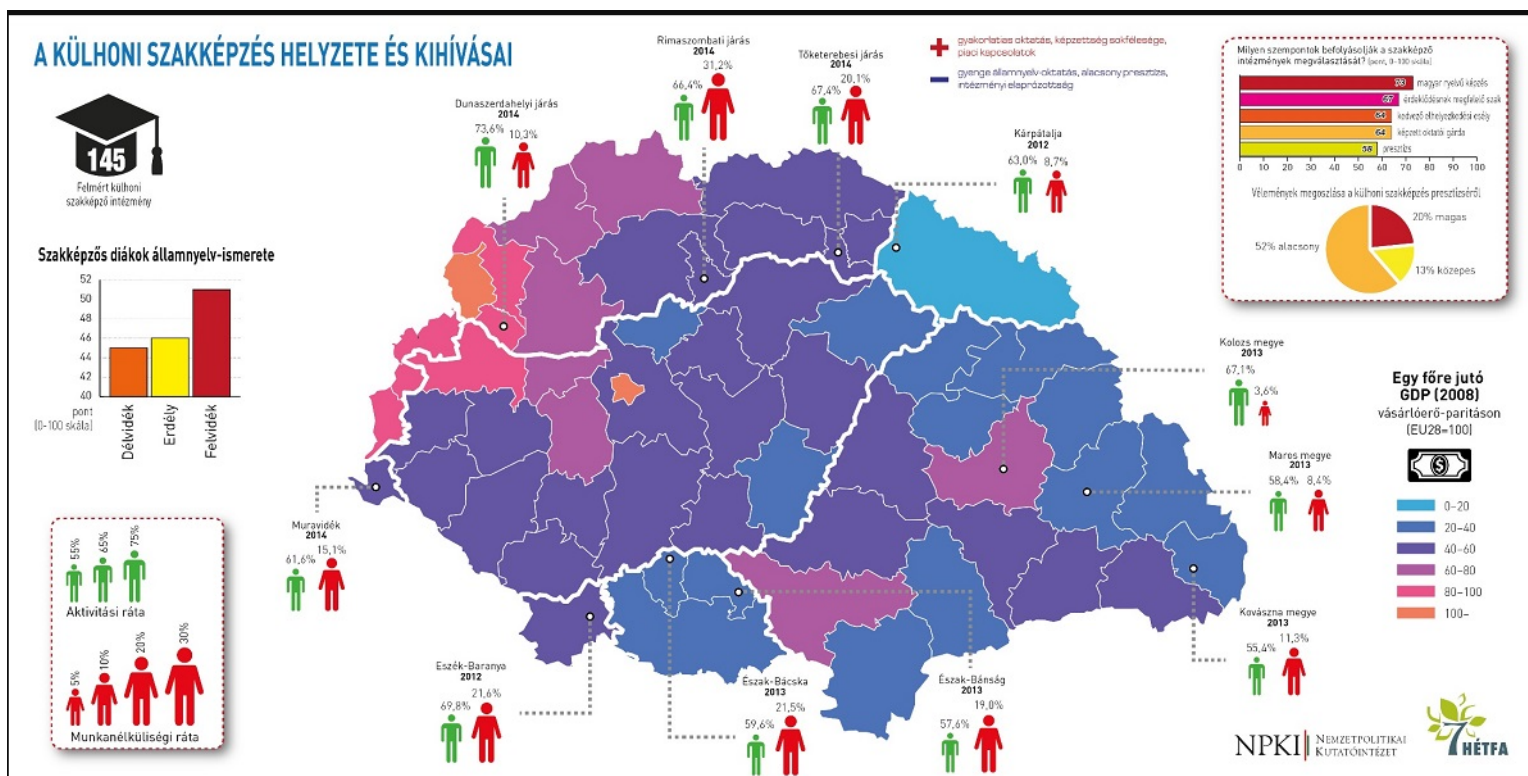
používajú najmä odborné učebnice z domovskej krajiny. K niektorým profesiám boli pripravené učebnice prekladané z maďarského do slovenského jazyka, ich počet je však nevýrazný. ” (Paulik, n.é., 5050. s.)

Maďarský systém odborného vzdelávania na Slovensku z hľadiska používania jazyka

Maďarské odborné vzdelávanie na Slovensku má viac inštitúcií a viac zabudovaných pozícií ako slovenské v Maďarsku (vďaka aj tomuto môžu odborné inštitúcie zo Slovenska prevádzkovať spoločnú sieť). Nyeste András v roku 2015 píše takto: „*Stredné odborné školy na Slovensku sú vo svojom odbornom vzdelávaní relatívne flexibilné, pretože školy sú akreditované na obmedzenú dobu, zvyčajne 5 rokov.*” (Nyeste, 2015, online).

Výsledkom je, že majú veľkú mobilitu, čo sa týka poskytovania odbornej prípravy, ako aj používania jazyka - v mnohých prípadoch však školy maďarskej menšiny vyučujú v slovenskom jazyku na základe praktickosti (s ohľadom na neskoršie zamestnanie). Tieto školy často uprednostňujú aj rodiny. (Nyeste, 2015).

Nasledovný diagram znázorňuje výzvy maďarského vzdelávania v zahraničí info-grafickým spôsobom a dôrazom na použitie jazyka. Obrázok ukazuje jazykové zručnosti študentov zúčastňujúcich sa na odbornom vzdelávaní popri charakteristikách používania jazyka (vpravo hore); úroveň nezamestnanosti a aktivity (zelení – červení ľudia), resp. hodnotu HDP na obyvateľa z roku 2008. (viď: 11. diagram)



8. obrázok: Situácia maďarského odborného vzdelávania v zahraničí (zdroj: felvidék.ma, Nyeste, 2015)

Na základe analýzy diagramu možno povedať, že zatiaľ čo situácia maďarského odborného vzdelávania na Slovensku v žiadnom prípade nie je zúfalá, stále potrebuje určité zlepšenie, najmä v pohraničných regiónoch. Sú to nasledujúce:

- zvýšenie používania maďarského jazyka popri ponechaní používania štátneho jazyka,
- zvyčovanie úrovne aktivity v regiónoch pozdĺž hranice, na oboch stranách.
- Rovnomerné zblížovanie HDP pozdĺž celej severnej hranice s úrovňou regiónov v kontakte s Rakúskom na oboch stranách hranice

K dosiahnutiu týchto cieľov je nevyhnutná úzka spolupráca.

Prepojenia medzi maďarským a slovenským systémom

V predchádzajúcej kapitole sme sa už začali zaoberať rozhraniami maďarských a slovenských systémov odborného vzdelávania, tieto body však zďaleka nie sú vyčerpávajúce v otázkach týkajúcich sa jazykového vzdelávania a odborného vzdelávania menších. Ako sme mohli vidieť v predchádzajúcich častiach štúdia: v systémoch odbornej prípravy oboch krajín existuje niekoľko prekrývajúcich sa a paralelných postupov; ktoré by sa mohli rozvíjať spoločne v duchu vzájomného učenia sa a podpory. Preto Národný strategický výskumný ústav v Maďarsku vyhlásil program „Bezhraničné odborné vzdelávanie”. (NSKI, n.é.)

K tomu patriac môžeme zdôrazniť význam osi stratégie Dunajského regiónu s prioritou č.8, ktorá zahŕňa nasledovné:

- *„zlepšenie interdisciplinárnej a technologickej spolupráce medzi podnikmi, vedou a klastrovou politikou*
- *stimulovanie obchodu a investícií,*
- *poskytovanie priaznivejšieho prevádzkového prostredia pre obchodné organizácie (komory, organizácie,*
- *zlepšenie infraštruktúry (napr. enviromentálny manažment, infraštruktúra transportu a komunikácie, techno parky),*
- *zlepšenie právneho fungovania MSP (napr. menšia byrokracia, právna istota, zníženie korupcie),*
- *zabezpečenie nepretržitej kapitálovej podpory hospodárstva,*
- *zlepšenie podmienok miestneho a cezhraničného výskumu a vývoja*
- *rozvoj vidieka,*
- *odstránenie cezhraničných obmedzení,*
- *rozvoj odborných kurzov.” (Duna Régió Stratégia, P8, online)*

Na základe toho existuje niekoľko možností pre tých, ktorí chcú rozvíjať odborné vzdelávanie v spoločných pohraničných regiónoch. Podľa nášho názoru môžu byť tieto usmernenia v budúcnosti zásadne spojené s dvoma hlavnými otázkami, ktoré stručne predstavíme na nasledujúcich stranách.

Možné smery rozvoja založené na podrobnostiach školení

Možný vývoj založený na podobnostiach školení je v skutočnosti spojený so 4 verziami systému duálneho vzdelávania; keďže žiadna krajina nemá dlhoročné skúsenosti s duálnym vzdelávaním; rozvoj sa ešte nedokončil ani v Maďarsku, ani na Slovensku. Súbežné, inovatívne zdieľanie osvedčených postupov - ale špecifické pre jednotlivé krajiny (keďže Maďarsko vyniká v humánných povolaniach, zatiaľ čo Slovensko v automobilovom priemysle [Cedefop, 2016]) - by mohlo prospieť krajinám aj regionálnemu hospodárskemu rozvoju. štyri možné smery sme určili na základe poznámok Európskeho parlamentu. (Európsky parlament, 2014) Sú to nasledovné.

1. Vývoj popri študentských zmluvách:

- Keďže systém študentských zmlúv zohráva rozhodujúcu úlohu v systémoch odborného vzdelávania oboch krajín, je pravdepodobné, že obe krajiny by sa mohli navzájom učiť z podmienok zmlúv druhej krajiny; o zlyhaniach a osvedčených postupov zmlúv.
- Ďalším dôvodom tohto vývoja je skutočnosť, že obe krajiny chcú v budúcnosti zvýšiť počet študentských zmlúv, ale neplánujú ich uzavretie rovnakým spôsobom. (Na Slovensku sa zaviedol duálny systém (viď: 10.diagram), v Maďarsku zasa funguje starší, osvedčený jednosmerný systém).

2. Koordinovať systém študentských zmlúv s inými formami odborného vzdelávania:

- Aby sme mohli ťažiť z tohto typu spoločného rozvoja, musíme najprv pochopiť silné a slabé stránky modelov miešaného systému. Okrem iného, hoci pojem systém spolupráce je známy v oboch krajinách (v Maďarsku je to už dávno), v oboch prípadoch sa uvádza len vtedy, ak z nejakého dôvodu nie je možné uzatvoriť študentskú dohodu.
- Európsky parlament tvrdí, že v takomto vývoji najúčennejší je vývoj školského systému – môže to byť ďalší model k študentským zmluvám. V takom prípade je však dôležité rozlišovať a rozčleniť sektory, kde sa vyžaduje študentská zmluva alebo kde je dominantnejšia škola - a je vhodné kombinovať tieto dva typy s mostovými programami. (Európsky parlament, 2014)

- Výhodou takéhoto spoločného rozvoja zmiešaného typu by mohlo byť to, že obe krajiny si mohli navzájom vymieňať osvedčené postupy na základe vlastného silného odborného vzdelávania v rôznych odvetviach. Týmto spôsobom by bolo možné súčasne dosiahnuť partnerské vzdelávanie, odvetvové špecifikácie a vývoj učebných plánov.
3. Posilnenie učenia na pracovnom základe v školskom systéme:
- Podobne ako v predchádzajúcom prípade by tento rozvojový prístup mohol byť úspešný, ak vzájomná práca (v systémoch odborného vzdelávania) zahŕňa rozvoj vzájomného učenia sa, odvetvovej špecifikácie a učebných plánov odborného vzdelávania založených na školských systémoch.
 - Táto verzia si ešte nevyžaduje úplné prerušenie duálneho vzdelávania, ale nezameriava sa na vzťah medzi zamestnávateľmi a učni, ale iba na kvalitný rozvoj školského vzdelávania, čo môže viesť k rôznym smerom rozvoja. Ako napríklad: vývoj učebnej osnovy, vývoj metodiky, atď.
4. Vývoj odborného vzdelávania založeného výhradne na školskej báze:
- Z nášho výskumu vidíme najmenší zmysel tohto vývoja v situácii, keď sa zdá, že obe krajiny sa zaviazali aspoň čiastočne využívať duálne vzdelávanie. Avšak vzhľadom na históriu rozvoja maďarského OVP a na skutočnosť, že obe krajiny sú stále v procese rozvoja, môže nastať doba, keď bude duálne vzdelávanie nahradené inou disciplínou (hoci menej pravdepodobnou a menej šťastnou). V takom prípade je možné sa obrátiť na túto disciplínu a profesionalizovať, rozvíjať a zdieľať jej aplikáciu pomocou metód uvedených v predchádzajúcom odseku.

Tieto spoločné miery rozvoja na úrovni inštitucionálneho systému môžu, samozrejme, súvisieť aj s vekom. Pri hodnotení duálnych systémov sú prvý a druhý bod najprogressívnejšími metódami, ktoré sú v súlade s duchom veku a rozvoja hospodárstva. Z tohto dôvodu okrem iného odporúčame ich aplikáciu a regionálnu koordináciu tým, ktorí sú zapojení do procesu rozvoja.

Možné smery rozvoja založené na medzerách v odbornom vzdelávaní

Ďalším možným smerom, ktorý umožňuje progresívny spoločný regionálny rozvoj, je rozvoj založený na medzerách odbornom vzdelávaní. Nedostatky v odbornej príprave v štúdiu sa zistili na maďarskej aj slovenskej strane a týkali sa väčšinou rovnakých problémov. Preto sme presvedčení, že tieto body by sa mohli objaviť ako možné smery pre budúce spoločné stratégie, projekty a pilotné projekty. Tieto body sú:

1. Prehodnotenie učebných osnov a metodológie:

- Po načrtnutí nedostatkov a špecifik vidíme potrebu komplexného prehodnotenia metodík používaných v odbornom vzdelávaní v oboch krajinách s cieľom znížiť predčasné odchody zo zamestnania a zvýšiť mieru úspešnosti tých, ktorí zostanú na trhu práce. Zdôrazňujeme, že v tomto prípade sa učebné osnovy majú obnoviť nielen v školskom vzdelávaní, ale aj v rámci systémov odbornej prípravy podnikateľov. Sme presvedčení, že by bolo dôležité a včasné zavedenie inovatívnych metód zameraných na študentov, soft-skills a metód založených na informačných a technologických nástrojoch; a v spoločných vývoch – nech sú to programy zamerané cielene na študentov alebo pedagógov. Sme presvedčení, že vývoj učebných plánov a metodiky týmto smerom by mohol výrazne zvýšiť ekonomickú efektívnosť podunajskej oblasti.

2. Zladenie potrieb účastníkov trhu a odborného vzdelávania:

- Pri vypracúvaní zoznamu vývoja zdôrazňujeme tiež dôležitosť konzultácie s potenciálnymi zamestnávateľmi pri navrhovaní, úprave alebo plánovaní odborného vzdelávania; zapojiť ich odborné znalosti do procesu rozvoja, pretože to môže byť v mnohých ohľadoch prospešné pre vzdelávanie.
- V prípade už existujúcich vzdelávaní vývojový smer vidíme v nadviazaní dialógu, hoci aj na medzinárodnej úrovni.

3. Zavedenie kariérneho poradenstva:

- Kariérové poradenstvo v rámci odborného vzdelávania v oboch krajinách je v súčasnom systéme čiernou škvrnou; hoci zriadenie podporného systému (aj na spoločnom základe) by mohlo znížiť počet prípadov predčasného ukončenia zamestnania o neuveriteľné percento. Je pre nás dôležité, aby sme zdôraznili význam takýchto vývojov.

Záver

Táto štúdia sa pokúsila porovnať najzákladnejšie rozdiely, podobnosti, silné a slabé stránky slovenského a maďarského systému odborného vzdelávania – samozrejme bez potreby úplnosti, avšak dôrazom na určité hľadiská. Tieto boli nasledovné:

- zobrazenie aktuálnych zmien,
- skúmanie spoločných možností rozvoja na úrovni systému,
- pomoc pri projektovej práci z hľadiska zistených výsledkov.

Účelom tejto štúdie však nebolo opísať úplné financovanie a školenie učiteľov, čomu by sme sa mohli venovať rovnaký počet strán. Podľa nášho názoru štúdia spĺňa stanovené ciele, veď systematicky opísala vývoj dvoch systémov odborného vzdelávania, a vydala odporúčania na základe nedostatkov. Považujeme za obzvlášť šťastné, že jedno z odporúčaní bolo v súlade s cieľmi projektu; čo súvisí s premyslením rozvoja učebnej osnovy a metodológie. Naším cieľom bude pokračovať v prispôbovaní sa poznatkom a návrhom štúdie - v súlade s našimi schopnosťami a pôvodnými cieľmi - počas obdobia vykonávania projektu.

Zoznam obrázkov

Obr. 1.: Ročný rast HDP v Európskej únii, vrátane Maďarska a Slovenska (Zdroj: Cedefop-Refernet, 2016).

Obr. 2. Regresia na Slovensku v roku 2009 (Zdroj: Cedefop 2016).

Obr.3.: Maďarský vzdelávací systém 2011/2012, zdroj: ReferNet, 2012

Obr.4.: Maďarský vzdelávací systém od roku 2013, zdroj: ReferNet, 2012

Obr.5.: Systém maďarskej odbornej školy na diagrame celoživotného vzdelávania, od roku 2016. zdroj: Cedefop-Refernet, 2016)

Obr.6.: Porovnie pomeru praxe a teórie (zdroj: MKIK, 2015)

Obr.7.: Údaje o praktickom vzdelávaní v rámci študentských zmlúv, 2015. (zdroj: Infojegyzet, 2017)

Obr.8.: Štruktúra slovenského školského systému pred duálnym modelom z roku 2015 (zdroj: Molnár, 2014)

Obr.9.: Systém duálneho vzdelávania na Slovensku, od roku 2015v rámci ISCED 2011. (Zdroj: Cedefop, 2016)

Obr.10.: Slovenský model duálneho vzdelávania. (Zdroj: Cedefop, 2016)

Obr. 11.: Situácia maďarského odborného vzdelávania v zahraničí (zdroj: felvidék.ma, Nyeste, 2015)

Použitá literatúra

- Bihali Tamás: Odborné vzdelávanie. Duálne vzdelávanie v Maďarsku. MKIK. http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2016/09/Bihall_Tamas.pdf
- Cedefop: Spotlight on VET, Slovakia. 2012/13.
- Cedefop: Vocational Education and Training in Slovakia, 2016.
- Cedefop-Refernet: Vocational Education and Training in Europe, Hungary, 2016.
- D. Capkova és F. Singule: Czechslovak education and school system. (n.é.) Elérhető: https://www.cese-europe.org/images/cese/pdf_publications/curriculum_development/curriculum_czechoslovak_education_and_the_school_system.pdf
- Stratégia dunajského regiónu <http://dunaregiostrategia.kormany.hu/>
- Eda: Dual vocational education and training in Slovakia. 2017. Elérhető: <https://www.eda.admin.ch/erweiterungsbeitrag/en/home/news/presse.html/content/erweiterungsbeitrag/en/meta/news/2017/1/25/duale-berufsbildung-in-der-slowakei>
- Európsky parlament: Duálne vzdelávanie: možné riešenie v mätúcej situácii? 2014. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI\(2014\)529082_HU.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI(2014)529082_HU.pdf)
- Eurostat: Benchmarks. n.é. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks>
- Infojegyzet: Praktické vzdelávanie v duálnom odbornom vzdelávaní. 2017/62. http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_62_gyakorlati_kepzes_a_dualis_szakkepzesben.pdf/037f6719-b34b-47ad-a8ea-1cc660ae5b1b
- Interstudium: Situácia - Slovensko, 2009. http://interstudium.hu/pdf/szlovakia/s2_kassa.pdf
- IntVet Dual: Identification of Labour Market Needs for Vocational Education and Training (VET) in the Slovak Republic, 2014. Elérhető: <https://www.minedu.sk/data/att/8572.pdf>

- J. Vantuch – D. Velinková: Vocational Education and training in Slovakia, 2007. Elérhető: http://www9.siov.sk/refernet/public/studie/thematic_overview2007.pdf
- Lanner Judit: Vývoj štruktúry verejného vzdelávania v Maďarsku, rukopis nih.gov.hu/download.php?docID=19157
- Lannert Judit - Schmidt Andrea (2003): Správa o maďarskom verejnom vzdelávaní 2003 <http://mek.oszk.hu/01300/01399/html/tarsadalmi.html>
- Maďarská obchodná a priemyselná komora: Duálne vzdelávanie v Maďarsku 2015.
- Modláné Görgényi Ildikó: Duálne vudelávanie vo svete práce – duálne vzdelávanie v Maďarsku. Maďarská obchodná a priemyselná komora, Budapest, 2015.
- Molnár Krisztina: Systém slovenského odborného vzdelávania z hľadiska vývojových smerov EÚ, 2014.
- NSKI: Odborné vzdelávanie bez hraníc. <http://www.nski.hu/szakkepzes-hatarok-nelkul.html>
- Nyeste András: Situácia maďarského odborného vzdelávania na Slovensku. 2015. <http://felvidek.ma/2015/12/nyeste-andras-a-magyar-szakkepzes-helyzete-szlovakiaban/>
- Oktatás.hu: Domáci systém odborného vzdelávania. https://www.oktatas.hu/szakkepzes/hazai_rendszer
- Paulík Antol: Slovenské menšinové vzdelávanie v Maďarsku: <http://nemzetisegek.hu/repertorium/2006/04/Bar02.pdf>
- Refernet správa: Odborné vzdelávanie v Maďarsku. 2012. http://observatory.org.hu/wp-content/uploads/2013/04/CR_2012_hun_final.pdf
- Sanda István Dániel: Vývoj a profesionalizácia moderného systému odborného vzdelávania od neskorého stredoveku do konca 18. storočia, 2015. http://mek.oszk.hu/14600/14688/pdf/14688_05.pdf
- Szabó Gábor: Systém duálneho školenia a projektovo orientovaný vzdelávaci vzťah, Technická vysoký škola Kandó, 1997.
- Szövetség a Közös Célokért – Združenie za spoločné ciele: Maďarská sieť odborného vzdelávania sa na Slovensku buduje spoločne, 2017.
- Tempus Közalapítvány: Analýza situácie a navrhované usmernenia pre ďalší výskum s cieľom účinne riešiť predčasné ukončenie školskej dochádzky. Vytvorené v rámci

projektu QALL – Kvalifikáciu pre každého! podporovaného Európskou komisiou, Budapest, 2013.

- Tempus Közalapítvány: PSIVET Finálna publikácia, 2013.
- Vörös Katalin: Minulosť duálneho vzdelávania v Maďarsku, 2014, ÚPSZ 2014/7-8. <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-dualis-szakkepzes-multja-magyarorszagon>
- Zsoldos András: História, súčasnosť a posúdenie odborného vzdelávania v Maďarsku, 2016, rukopis, Univerzita v Miskolc

Redaktor: Károly Galli

Štúdia je súčasťou projektu „Propagovanie podnikania v odbornom vzdelávaní – ProVocEnt“ (kód projektu: SKHU/1601/4.1/062), ktorý sa realizuje v rámci programu spolupráce Interreg V-A Slovenská republika-Maďarsko a podporovaný Európskym rozvojovým fondom. (Podrobné informácie o programe sú na stránke www.skhu.eu)

Obsah tejto štúdie nemusí nevyhnutne odrážať oficiálne postavenie Európskej únie.

ISBN 978-615-81017-0-7